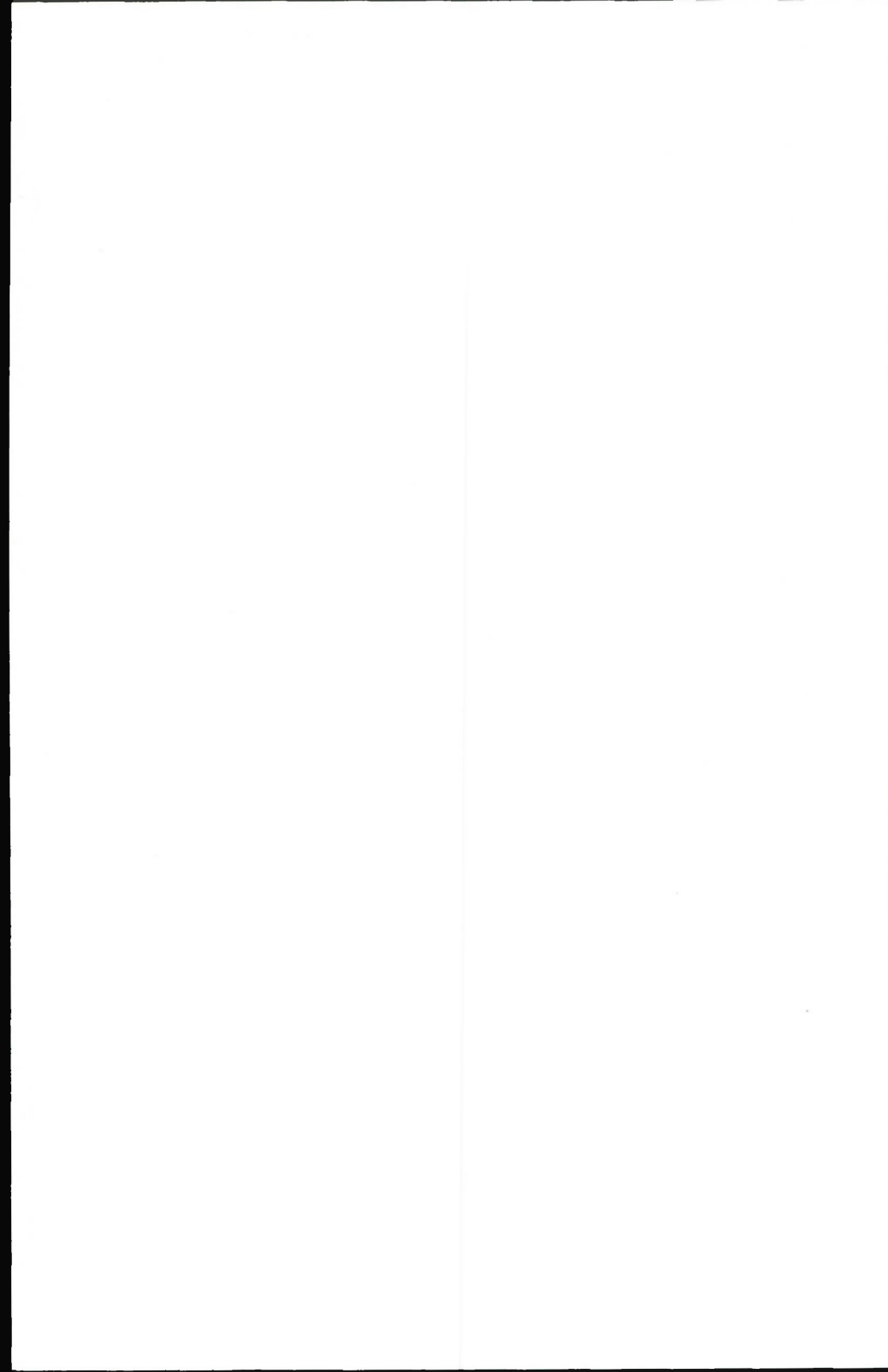

ירושלים, פברואר 1998

**עינויים כשיגרה:
שיטות החקירה של השב"כ**

בצלם

מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים

ירושלים, פברואר 1998

**עינויים כשיגורה:
שיטות החקירה של השב"כ**

בִּצְלָם

מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים

בצלם

מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים (ע.ר.)

רחוב עמק רפאים 43 (קומה שניה), ירושלים 93141
טלפון 02/5617271, פקס 02/5610756

**BTSELEM - The Israeli Information Center for
Human Rights in the Occupied Territories**

43 Emek Refaim St. (Second Floor), Jerusalem
Tel. 02/5617271, Fax. 02/5610756

"بتسيلم" مركز المعلومات الاسرائيلي لحقوق الانسان في الاراضي المحتلة
شارع عيمك رفايم ٤٣، (الطابق الثاني) القدس ٩٣١٤١،
تلفون ٥٦١٧٢٧١-٢. فاكس ٥٦١٠٧٥٦-٢.

e-mail: btselem@actcom.co.il

<http://www.btselem.org>

דו"ח בצלם מס' 17

ISSN 0793-5196

ת ח ק י ר ו כ ת י ב ה :

יובל גינבר

ה ש ת ת פ ו ב ת ח ק י ר : יעל שטיין, שלי כהן
ע ב ו ד ת ש ט ח : יובל גינבר, נגיב אבו רקייה
ר י ש ו מ י ס : דוד גרשטיין
ע ר י כ ה ג ר א פ י ת : דינה שר

בצלם מבקש להודות לארגונים ולאנשים הבאים:

- עו"ד אלגרה פצ'קו
- **המוקד להגנת הפרט**
- עו"ד אנדרה רוזנטל
- **הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל**
- עו"ד סחר פרנסיס
- **העמותה הפלסטינית להגנת זכויות האדם ואיכות הסביבה (LAW)**
- **אגודת סנט אייבס**
- **רופאים לזכויות אדם**
- תודה מיוחדת:
דויד נובק, נילס בוידאגין, מירי גורן, ד"ר יורם שור, דויד מזרחי

צ ו ו ת ב צ ל ס ו ה נ ה ל ת ו :

י ו " ר ה ה נ ה ל ה : מירון בנבנישתי

ח ב ר י ה ה נ ה ל ה : אריה ארנון, ענת בילצקי, אהוד בנדל, דפנה גולן, הנרייט דהאן כלב, מנחם הופנונג, אילנה המרמן, רני טלמור, ויקטור לברפרב, אבישי מרגלית, גילה סבירסקי, אביגדור פלדמן, אדי קאופמן, נאדרה קבורקיאן, מנחם קליין, אוריית קמיר, מיכל רפאלי, ליאון שלף, ויקטור שם-טוב

מ נ כ " ל : איתן פלנר

ח ב ר י ה צ ו ו ת : נגיב אבו רקייה, מרוה גיבארה-טיבי, איריס גילר, יובל גינבר, תרצה חריף, שלי כהן, גיסיקה מונטל, נסרין עליאן, שירלי ערן, תומר פפר, נגה קדמן, צבי שולמן, יעל שטיין, נעמה תמרי

תוכן

7

מבוא

חלק ראשון:

- 13 שיטות החקירה ומשמעותן במשפט הבינלאומי
- 13 א. שיטות חקירה
- 13 1. תנאי כליאה ומעצר
- 14 2. שילוב אמצעי ה"שאבח"
- 22 3. איומים וקללות
- 22 4. "קסעת א-טאולה —
- 23 מתיחה מכאיבה תוך הסתייעות בשולחן ובלחץ ישיר
- 25 5. "קמבז" — "תנוחת הצפרדע"
- 28 6. טלטול אלים
7. סטירות, מכות, בעיטות, הכאבה ישירה
- 30 באמצעות אזיקים וכיו"ב
- 31 8. אמצעים נוספים
- 33 ב. תכיפות השימוש בעינויים — נתוני המוקד להגנת הפרט
- 33 ג. האם אמצעים אלה מהווים עינויים?

חלק שני:

- 35 עינויים של עומר ר'נימאת, אפריל-יוני 1997
- 35 א. תאור המקרה
- 36 ב. אמצעי החקירה שנקטו כנגד ר'נימאת
- 37 ג. עדותו של ר'נימאת
- 44 ד. פרוטוקול הדיון בבג"צ, 29.5.97
- 46 ה. החלטת בג"צ, 29.5.97
- 47 ו. חוות דעת רפואית — ד"ר סאלח גאבר, רופא אורטופד

49	ז. חוות דעת רפואית – ד"ר לי קראנברג, נוירולוג	
52	ח. ממצאי הבדיקה של מח"ש	
56	ט. הערות בצלם לגבי דו"ח מח"ש	
58		סיכום

א. מטרת הדו"ח

דו"ח זה מציג תמונה עדכנית של שיטות החקירה בהן נוקט השב"כ בחקירת עצירים פלסטינים,¹ ערב הכרעתו של בג"צ בדבר חוקיות השימוש בשיטות אלה.

בג"צ עומד לדון לראשונה, בהרכב של תשעה שופטים, בסדרה של עתירות הנוגעות לשיטות חקירה שונות בהן משתמש השב"כ ולבסיס החוקי להפעלת שיטות אלה.² גודלו של ההרכב, היקפן של השאלות וכן העובדה שמדובר בעתירות תאורתיות בלבד (כלומר לא בשיטות המופעלות ספציפית כלפי עותרים כעת) – כל אלה מצביעים על אפשרות להכרעה עקרונית ומהותית של בג"צ בשאלות אלה.

השב"כ משתמש בשיטות של ניתוק ממושך מהעולם החיצון, החזקה בתנאים סניטריים ירודים, בידוד חושי ודיסאוריינטציה. החוקרים מונעים מהנחקר שינה לתקופות ממושכות, מאיימים עליו ומקללים אותו, וכובלים אותו כבילה הדוקה בתנוחות מכאיבות לתקופות ממושכות. החוקרים מכריחים את הנחקר לכרוע או מציבים אותו, כבול, בצורות מכאיבות ומתישות ביותר. הם גם מפעילים על הנחקר אלימות פיזית ישירה: מטלטלים אותו, מכים אותו, בועטים בו, ומפעילים צורות אחרות של אלימות. **בצלם** מעריך, בהסתמך על מקורות רשמיים, ארגוני זכויות אדם ועורכי-דין, כי מדי שנה נחקרים בידי השב"כ בין 1,000 ל-1,500 פלסטינים. כלפי כ-85% מהם, כלומר לפחות 850 איש, מופעלים אמצעים המהווים עינויים.

שיטות החקירה מופעלות מתוקף נהלים סודיים, שראשיתם בהמלצות ועדה משפטית בראשות שופט ביהמ"ש העליון בדימוס, משה לנדוי, מ-1987. נהלים אלה מעודכנים מדי פעם בהחלטת ועדת שרים מיוחדת.

1. חלק קטן מהשיטות ננקט גם בחקירות שמנהל השב"כ נגד עצירים יהודים. כך טען אביגדור אסקין כי במהלך חקירתו היה קשור במשך שעות רבות לכסא כשראשו מכוסה בשק, וכי בתחילת מעצרו הגבילו את מספר שעות השינה שלו (ר' הארץ, 29.12.97); בני משפחה של מרגלית הר שפי טענו כי חוקרי השב"כ הפעילו עליה לחצים פסיכולוגיים קשים "הגובלים בהתעללות", וכי בחקירתה הראשונה חקרו אותה במשך 76 שעות רצופות, ללא שינה (ר' ידיעות אחרונות, 3.12.95).

למותר לציין כי **בצלם** מתנגד לעינויים ולהתעללות בכל מקרה וכלפי כל אדם

2. בג"צ 51004/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ. ממשלת ישראל ואח'; בג"צ 4054/95 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ. ראש הממשלה ואח'; בג"צ 5188/96 ואאל אל בעכה והמוקד להגנת הפרט נ. שרות הבטחון הבלתי ואח'; בג"צ 6536/96 חאתם יוסף אבו זאיזה (מיוצג ע"י עו"ד אנדרה רוזנטל) נ. שרות הבטחון הבלתי; בג"צ 7563/97 עבד אל רחמן ג'נימאת והוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ. שר הבטחון ואח'; בג"צ 7628/97 פואד עוד קורען והוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ. שר הבטחון ואח'.

על-פי המלצת ועדת לנדוי, משלבות שיטות החקירה של השב"כ "לחץ פסיכולוגי לא אלים של חקירה נמרצת וממושכת... והפעלת מידה מתונה של לחץ פיסי".³ ועדת לנדוי היא גם שהציעה את הכיסוי המשפטי לשימוש בשיטות אלה, המנוגדות להוראות סעיפים שונים בחוק העונשין. זאת באמצעות השימוש ב"הגנת הצורך", המסירה אחריות פלילית מעל מי שעשה "מעשה שהיה דרוש באופן מידי" להציל חיים, רכוש וכי' מסכנה של פגיעה חמורה, ונעשה באופן סביר בנסיבות הענין.⁴

עד כה פרסם **בצלם** שבעה דו"חות בנושא שיטות החקירה של השב"כ.⁵ דו"חות אלה, ודו"חות של ארגוני זכויות אדם אחרים – ישראלים, פלסטיניים ובינלאומיים, ניתחו ותארו כבר בפרוטרוט את שיטות החקירה שנוקט השב"כ על היבטיהן והשלכותיהן השונים. העובדה כי בשיטות אלה נעשה שימוש שיטתי ושגרת ברורה מדו"חות אלה, ולמעשה אינה מוכחשת – לגבי רוב השיטות – גם על-ידי המדינה (ר' התייחסות ספציפית לאמצעים השונים בגוף הדו"ח). אין הכוונה לחזור על הדברים כאן, אלא לעדכן, להמחיש ולהצביע על היבטים שלא הודגשו עד עתה כל צרכם.

בחלקו הראשון של הדו"ח מתוארות שיטות החקירה הננקטות היום בידי השב"כ בפרוטרוט, בהסתמך על עדויות ותצהירים של אחד-עשר נחקרים – מתוך מאות הפונים לארגוני זכויות אדם ולעורכי-דין מדי שנה. כמו כן מסתמכים התיאורים על מסמכים רשמיים. האמצעים העיקריים יומחשו באמצעות רישומים. בחלק זה גם תיבדק שוב השאלה האם אמצעים אלה מהווים עינויים, לאור עמדת ישראל ועמדת גורמי המשפט הבינלאומי המוסמכים בנושא, כפי שהובעה בשנה האחרונה.

בחלקו השני של הדו"ח יובא תאור מפורט של מקרה אחד, זה של עומר רינימאת מהעיירה צוריף שבנפת חברון.

מקרה זה ממחיש את פעולת המערכות המשפיעות, בנוסף לשב"כ, על גורלו של עזיר נחקר, ובהן מערכת המשפט הצבאית בשטחים, פרקליטות המדינה, בג"צ והמחלקה לחקירות שוטרים במשרד המשפטים. בעניין זה מובאים, בנוסף לעדותו של רינימאת, גם מסמכים רשמיים, ובהם פרוטוקול הדין בבג"צ, החלטת בג"צ, וממצאי החקירה שערכה המחלקה לחקירות שוטרים במשרד המשפטים בעניינו. התוצאות הפיסיולוגיות של השימוש באמצעי החקירה של השב"כ מומחשות בשתי חוות דעת של רופאים מומחים, שבדקו את רינימאת לאחר שהשתחרר.

3. **ועדת החקירה לענין שיטות החקירה של שירות הבטחון הכללי בנושא פעילות חבלנית**

עויינת, דין וחשבון, חלק ראשון, ירושלים, אוקטובר 1987, פיסקה 4.7.

4. סעיפים 34 ו-34טז לחוק העונשין כיום. ר' דיון מפורט בסוגייה זו במקור הראשון בהערה 5 להלן.

5. **חקירת פלסטינים בתקופת האינתיפאדה: התעללות, "לחץ פיסי מתון", או עינויים** (מארס 1991); **חקירת פלסטינים בתקופת האינתיפאדה: דו"ח מעקב** (מארס 1992); **מותו של מוסטפא ברכאת באגן החקירות במיתקן הבליאה בטול-ברם** (ספטמבר 1992). **הנהל החדש בחקירות השב"כ: המקרה של עבד א-נאסר עובייד** (נובמבר 1993); **עינויים בחקירה: עדויות נחקרים פלסטיניים, עדויות חוקרים** (נובמבר 1994); **מעצרים וחקירתם של בני הזוג "עלי" מהכפר בני נעים** (יוני 1995); **לגיטימציה לעינויים: החלטות בג"צ בעניין בילביסי, חמדאן ומובארק – מקורות והערות** (ינואר 1997).

ב. ההיבט העקרוני: עינויים במשפט הבינלאומי ועמדתה של ישראל

אמנת האו"ם נגד עינויים, לה שותפה ישראל, מגדירה עינויים כגרימה מכוונת של "סבל או כאב חמור, בין אם נפשי ובין אם פיסי", בין השאר לשם "השגת מידע ממנו או מאדם שלישי".⁶

האמנה אוסרת, חד-משמעית, שימוש בעינויים בכל מצב שהוא [בסעיף 2 (2)]. גם אמנות אחרות, כגון האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות (בסעיף 7), ואמנות העוסקות בדיני מלחמה,⁷ אוסרים על עינויים – וגם על צורות אחרות של יחס ועונש אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים [להלן: התעללות], וזאת בכל נסיבות שהן. האיסור על עינויים והתעללות הוא אפוא מוחלט, ושום מצב "חריג" אינו יכול להצדיק סטייה ממנו.

ישראל שותפה לכל האמנות שהוזכרו כאן,⁸ ומעולם לא הסתייגה מהסעיפים באמנות המורים על איסור מוחלט על עינויים והתעללויות. גם בהצהרה בפני ועדת האו"ם נגד עינויים הכריזה ישראל כי היא מקבלת את עקרון האיסור המוחלט.⁹

האיסור על עינויים הוא מוחלט. כתוצאה, ולמרות הקשיים הנוכחיים בהם נתונה המדינה והצורך הדוחק להלחם בטרור, החוקרים אינם מוסמכים בשום מקרה (are never authorized), ומעולם לא הוסמכו, להשתמש בעינויים, אפילו אם שימוש כזה עשוי למנוע התקפה נוראה ולהציל חיי אדם.

כך גם, בהתאם לסעיף 16 באמנה, איסור באופן מוחלט להשתמש בשיטות חקירה אכזריות, בלתי אנושיות או משפילות.

עמדתה זו של ישראל תואמת במלוא מאת האחוזים את לשון הוראות המשפט הבינלאומי ורוחן, ולא נותר **לבצלם** אלא לברך עליה. עמדה זו ברורה, חד-משמעית וניקיה מניסיונות התחמקות תחת תירוצי "הפצצה המתקתת" או "הגנת הצורך".

6. סעיף 1(1) ל"אמנה בדבר איסור על עינויים וצורות אחרות של יחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל", התקבלה בעצרת האו"ם ב-1984, נכנסה לתוקף ב-1987, ישראל אשררה את האמנה ב-1991.

7. למשל: התקנות הנספחות לאמנת האג מ-1907, סעיף 4 – לגבי שבויי מלחמה, סעיף 44 – לגבי אזרחים; סעיף 1(3) המשותף לארבע אמנות גינווה מ-1949 – לגבי קונפליקט שאינו בינלאומי; אמנת גינווה השלישית, סעיפים 17-13 ואחרים – לגבי שבויי מלחמה; אמנת גינווה הרביעית, סעיפים 27, 31, 32 – לגבי אזרחים הנמצאים בידי כובש או בעל סכסוך.

8. ישראל אשררה גם את האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות, ואת אמנות גינווה. אמנת האג מ-1907 נחשבת להסכם מנהגי, ובתור שכזה מהווה חלק מהמשפט הישראלי.

9. Mission Permanente d'Israel aupres de l'Office des Nations Unies et des Organisations internationales a Geneve, **Statement by Ms. Nili ARAD... and Mr. Shai NITZAN...State Attorney's Office, 18th Session of the Committee Against Torture (CAT)**, Geneva, 7 May 1997, para. 3.

הבעיות אינן נעוצות אפוא בעמדתה העקרונית של ישראל, כפי שזו מוצהרת כלפי חוץ, אלא:

- ישראל גורסת כי אמצעי החקירה של השב"כ אינם מגיעים לדרגת עינויים, או אף התעלות.
- כלפי פנים, ובסתירה לכך, נעשה-גם-נעשה שימוש בטעונונים שמשמעותם היא כי ניתן להתחמק מהאיסור המוחלט על עינויים והתעללויות. על-פי הפרקליטות, "הגנת הצורך" ו"הפצצות המתקתות" מאפשרות לאנשי השב"כ לפגוע בנחקרים פיסית ונפשית, תוך הפרת הוראות חוק העונשין. בכלל זה ניתן, על-פי הפרקליטות, להפר את אותן הוראות שישאל מתפארת כלפי חוץ כי באמצעותן היא כופה את האיסור המוחלט על עינויים והתעללויות.¹⁰

דו"ח זה בא בעיקר לעמת את הנקודה הראשונה לעיל מול העובדות, ומול עמדתו של המשפט הבינלאומי, וכן להאיר כאמור היבטים נוספים, ובהם השימוש הגורף שעושה ישראל באיום "הפצצה המתקתת" להצדקת שיטות החקירה בהן נוקט השב"כ.

רשימת העדים המצוטטים בדו"ח:

הערה: אם לא נאמר אחרת, מדובר באנשים שמסרו עדות לנצלם.

פואד מחמוד סלים שמאסנה, בן 24, סטודנט באוניברסיטת ביר-זית, תושב הכפר קטנה שבנפת רמאללה. נעצר ב-10.4.96 והוצא נגדו צו מעצר מנהלי לשישה חודשים. ב-26.5.96 הוא הועבר למתקן השב"כ בבית המעצר קישון שם הוחזק עד ה-14.8.96, אז הועבר למעצר עד תום ההליכים. ב-29.8.96 נשפט לשישה חודשי מאסר בפועל ושישה חודשים על תנאי. ב-25.11.96 הוא שוחרר.

זיאד מוסטפא אחמד א-זר'ל, בן 23, סטודנט באוניברסיטת ביר-זית, תושב ראס אל-עמוד. נעצר ב-14.3.96 ונלקח למגרש הרוסים. ב-7.4.96 הוצא נגדו צו מעצר מנהלי לשישה חודשים, שקוצר ב-25 ימים בעקבות ערעור. הוא שוחרר ב-12.9.96. עניינו טופל בידי המוקד להגנת הפרט ועו"ד אנדרה רוזנטל.

עבד א-רחמאן ח'דר אל-אחמר, נעצר בפברואר 1996, נחקר במגרש הרוסים במשך כשלושה שבועות, ומאז נתון במעצר מינהלי. תצהיריו נמסרו לעו"ד אלגרה פצ'קו בתאריכים 8.3.96 ו-11.3.96.

עבד אל-עזיז מוחמד עבד אל-עזיז לדאדווה, בן 23, סטודנט באוניברסיטת ביר-זית, תושב מזרעה אל-קבלייה שבנפת רמאללה. נעצר ב-24.2.97 ונלקח למגרש הרוסים. הוחזק בחקירה עד ה-29.4.97, אז נשפט ל-75 ימי מאסר בפועל (כולל תקופת החקירה). הוא שוחרר ב-9.5.97.

10. בין השאר מדובר בהוראות האוסרות על לחץ של עובד ציבור (סעיף 277 לחוק העונשין); חבלה בכוונה מחמירה (סעיף 329); חבלה חמורה (סעיף 333); תקיפת קטיין או חסר ישע (סעיף 336); תקיפה הגורמת חבלה ממשית (סעיף 380); תקיפה בנסיבות מחמירות (סעיף 382) ועוד – כל אלה מוזכרות בפסקה 13 שם, כהוכחה לאיסור המוחלט על עינויים והתעללויות בחוק הישראלי.

סאמר מוחמד עבד אל-עזיז לדאדווה, בן 21, סטודנט באוניברסיטת ביר-זית, תושב מזרעה א-שרקיייה שבנפת רמאללה. נעצר ב-13.5.96 ונלקח למגרש הרוסים. הוא נדון ל-10 חודשים, ושוחרר ב-19.12.96, לאחר ריצוי שני שליש מתקופת המאסר.

פלאח עת'מאן אבו רמילה, נעצר ב-27.1.97, ונחקר על ידי השב"כ במגרש הרוסים. תצהירו נמסר לעו"ד לאה צמל ב-6.1.98. הוא שוחרר בערבות ביולי 1997. משפטו טרם התקיים. עניינו מטופל בידי הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל ועו"ד לאה צמל.

עומר עבד א-רחמן אחמד ר'נימאת, בן 45, מסיע פועלים, תושב צוריף שבנפת חברון. נעצר ב-10.4.97 ונלקח למגרש הרוסים. ב-9 ביוני 1997 הוא נשפט ל-90 יום (כולל ימי החקירה). הוא שוחרר ב-8 ביולי. עדותו של ר'נימאת מופיעה במלואה בחלקו השני של הדו"ח. עניינו מטופל בידי עו"ד אלגרה פצ'קו.

נוואף איסמאעיל חוסיין אל-קייסי, בן 23, תושב מחנה הפליטים אל-עזה שבנפת בית-לחם. נעצר ב-13.1.97 ונלקח למגרש הרוסים. נחקר עד ה-4.4.97, אז הועבר למעצר מנהלי. הוא שוחרר ב-18.9.97. עניינו טופל בידי אגודת סנט אייבס ועו"ד סחר פרנסיס.

עסאם סאדק עבד אל-חלים אל-חלמאן, בן 27, תושב בית-לחם, נעצר ב-24.7.97 ונלקח למגרש הרוסים. נחקר עד 3.8.97, ואז הושם בתא עד שחרורו, ב-23.8.97.

נ.ס., נעצר באוקטובר 1997 ונלקח למגרש הרוסים. נחקר במשך 10 ימים, ושוחרר שלושה ימים לאחר תום החקירה. עניינו טופל בידי **המוקד להגנת הפרט** ועו"ד אנדרה רוזנטל. שמו ופרטיו המלאים שמורים במשרדי **בצלם**.

מאמון ואזואז, נעצר ב-11.12.97, תצהירו נמסר לעו"ד סחר פרנסיס במגרש הרוסים ב-19.1.98.

חלק ראשון: שיטות החקירה ומשמעותן במשפט הבינלאומי

א. שיטות חקירה

1. תנאי כליאה ומעצר

בין אם הדבר נעשה בכוונה ובין אם לאו, לתנאי הכליאה והמעצר באגפי השב"כ השפעה רבה על מצבו הנפשי של הנחקר.

א. החזקה בבידוד ממושך בבידוד מהעולם החיצוני

ניתן להחזיק עצירים פלסטינים בניתוק מוחלט מהעולם החיצוני לתקופה של עד 11 יום, בטרם יובאו לדיון בהארכת מעצרו בפני שופט צבאי,¹¹ ולמנוע מהם פגישה עם עורך דינם לתקופה של עד 90 יום.¹²

ב. תנאים פיסיים

שופטת בית-המשפט המחוזי בירושלים, רות אור, תארה כך את התנאים באגף החקירות של השב"כ:

...תאי המעצר הקטנים, צפופים וחסרי תנאי מחיה מינימליים – העומדים לרשות השב"כ.¹³

לכך יש להוסיף את העובדות הבאות:

- החלפת בגדים: אין מתירים לנחקרים להחליף בגדים – גם לא בגדים תחתונים – במשך כל תקופת החקירה, גם אם זו נמשכת חודשיים ושלושה;
- מקלחות: אלה ניתנות אחת לשבוע, כאמור בלא החלפת בגדים;
- ארוחות: האוכל ניתן במשורה ולארוחה מוקצבות 10 דקות ואף פחות. האוכל ניתן בתא שירותים מזוהם, בלא תנאים סניטריים מינימליים, וגם בלי שיינתנו כלי אוכל.

11. כך לגבי תושב בוגר מהשטחים החשוד ב"פעילות חבלנית עוינת".
12. על-פי סעיפים 78 ב-ד לצו בדבר הוראות הביטחון רשאי הממונה על החקירה, בהחלטה מנומקת בכתב, למנוע פגישה עם עציר נחקר לתקופה של עד 15 יום, אותה רשאי קצין משטרה בדרגת סגן-ניצב ומעלה להאריך ב-15 יום נוספים. שופט-משפטי רשאי להאריך תקופה זו בעוד 30 יום, ונשיא בית-המשפט או נשיא תורן רשאי להאריך אותה בעוד 30 יום.
13. עתירה 13/96 אל-נתשה נ. שב"ס, החלטה מיום 12.3.96.

משך הפעלת האמצעים:

תנאים אלה מלווים את הנחקרים לכל אורך תקופת החקירה. כמתואר בהמשך, חקירה עלולה להמשך שבועות ואף חודשים.

עדינות נחקרים:

מתוך עדותו של נ.ס.:

האוכל בשירותים. השירותים גרועים מכל מה שאתה יכול לתאר לך. ממש מול הכניסה יש אסלה... חור ברצפה. יש מחיצה של כחצי מטר על 70 ס"מ, ואדם קצת רחב לא יכול לשבת. מלוכלך באופן נורא, ומסריח שם. אוכלים בעמידה. השוטר לוקח אותך לשירותים, נותן לך מקסימום חמש דקות ומוציא אותך.

...נתנו לי להתקלח פעם בשבוע... יש צינור שנכנס לתא השירותים, בדיוק מעל ל"אסלה", והוא נשלט מבחוץ, כולל עוצמת המים וחום/קור. לפעמים השוטר בחוץ ראה אותי יושב באסלה ופתח עלי את המים. נותנים לך פחות משתי דקות למקלחת. לא החליפו לי בגדים אפילו פעם אחת. נשארתי כל הזמן באותם בגדים.

מתוך עדותו של עבד אל-עזיז לדאדווה:

בבוקר לקחו אותי לאכול. לקחו אותי לחדר קטן ובו שירותים. בבוקר נותנים ביצה, לחם, ותשעה זיתים. תמיד תשעה. לא נותנים לשותות אבל יש בתא ברז מים. נותנים לך 5-6 דקות לאכול, לא יותר. כל הזמן הוא דופק על הדלת. גמרת? גמרת?

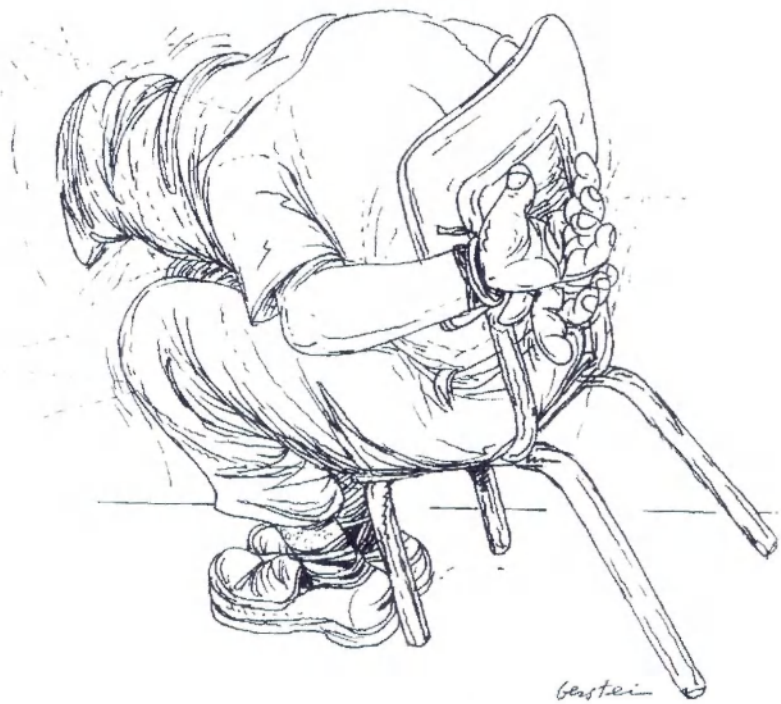
מתוך עדותו של נוואף אל-קייסי:

נתנו לי להתקלח פעם בשבוע. יש מים חמים. לא נתנו לי להחליף בגדים – נשארתי שלושה חודשים באותם בגדים. זה הסריח נורא.

2. שילוב אמצעי ה"שאבח":

תאור:

"שאבח" הוא שילוב של אמצעי בידוד חושי, הכאבה ומניעת שינה, המופעלים לתקופה ארוכה. "שאבח רגיל" כולל כבילה באזיקי ידיים ורגליים הדוקים אל כיסא קטן ומלוכסן, כך שהוא נוטה קדימה, וישיבתו של הנחקר אינה יציבה. ראשו של הנחקר מכוסה בשק, לרוב מזוהם, ומוסיקה רועשת מושמעת ללא הרף, באמצעות רמקולים. לכל אורך תקופות ה"שאבח" אין מתירים לנחקר לישון. מניעת השינה מתבצעת באמצעות האמצעים דלעיל, וכן בצורה פעילה, כשהסוהרים מנערים כל מי שמנסה לנמנם.

"שאהב רגיל"

- עם זאת, במקרים רבים מופעל "שאבח" בתוספות וואריאציות שונות:
- "מקרר": חשיפת הנחקר, בנוסף לנ"ל, למזגן ממנו נושב אוויר קר ישירות על הנחקר. אמצעי זה ננקט לרוב כשהנחקר נתון ב"שאבח" בתוך חדר החקירה.
 - "שאבח" בעמידה: הנחקר עומד, כשידיו כבולות לצינור המחובר לקיר שמאחוריו.
 - "שאבח" בעמידה כשהזרועות משוכות כלפי מעלה מאחור: כנ"ל, אך הזרועות כבולות באופן שהן נמתחות כלפי מעלה, והגוף נוטה קדימה.

משך הפעלת האמצעים:

אמצעי ה"שאבח הרגיל" ננקטים לרוב לאורך מספר יממות רצופות, בהפסקות קצרות ביותר. מניעת השינה באופן זה היא לעתים טוטאלית למספר ימים, ולעתים במחזורים של 48 שעות מניעה טוטאלית, שעות ספורות (עד חמש) של שינה בתא או בחדר החקירה, וחוזר חלילה. זאת בימים א-ה' בשבוע. עם יציאת החוקרים לחופשת סוף השבוע מתאפשר לרוב הנחקרים לנוח בתא עד יום א' הבא (ר' מסגרת). עם זאת, במגרש הרוסים מוחזקים חלק מהנחקרים ב"שאבח" גם במשך סוף השבוע. התקופה הכוללת בה נתונים נחקרים ל"שאבח" יכולה להמשך שבועות – ואף חודשים. כך הוחזק עבד א-רחמאן רינימאת ב"שאבח" לסירוגין מיום מעצרו, 13.11.97 ולפחות עד 8.1.98.

חלק מאמצעי ה"שאבח" ננקטים במהלך מה שהשב"כ והפרקליטות מכנים "המתנה לחקירה", כלומר כשהנחקר אינו בחקירה עצמה ואינו בתא, אלא במסדרון או בחצר. חלק מהאמצעים ננקטים גם בתקופות בהן העצירים נחקרים בפועל. בשעת חקירות, הנמשכות לעתים דקות ספורות ולעתים שעות, מוסר לרוב השק, לעתים מוסרים חלק מהאזיקים או כולם, והמוסיקה נשמעת שקטה יותר. לעומת זאת החקירה נעשית לרוב על כיסא קטן, באיזוק זה או אחר, וללא מתן אפשרות לשינה. בדקות הספורות המוקצבות לארוחות ולמקלחות מוסרים האזיקים והשק.

באשר לתוספות וואריאציות: נחקר עלול להיות מוחזק ב"מקרר" סוף-שבוע שלם, ואף יותר מכך (במקרה של עומר רינימאת). "שאבח" בעמידה, ואף בעמידה בזרועות מתוחות לאחור, עלול להיות מופעל 24 שעות (בהפסקות לחקירות ולארוחות – במקרה של נס.).

עמדת המדינה:

נציגי השב"כ והפרקליטות מודים בהפעלת אמצעי ה"שאבח" – לפחות בכל האמור ל"שאבח רגיל". את רוב האמצעים – כבילה, כיסוי הראש והשמעת המוסיקה הרועשת – תירצה המדינה לרוב כ"אמצעי בטחון" ולא אמצעי חקירה:

- כיסוי הראש הוא בשל "חשש כי העותר יזהה נחקרים אחרים ששהו יחד עמו בהמתנה לחקירה, וזאת מאחר שזיהויים יכול היה לפגוע בחקירה ולגרום לנזק בטחוני אחר";¹⁴
- השימוש במוסיקה רועשת "לא נעשה כדי להציק לעותר, כמשתמע מהעתירה, אלא כדי למנוע מהנחקרים מלשוחח איש עם רעהו, דבר שיכול היה לסכל את חקירתם";¹⁵
- כבילה בכיסא קטן "נעשית כדי לשמור על בטחון מתקן החקירות והחוקרים" (ר' מסגרת להלן).

במלים אחרות – כל אלה אינם למעשה אמצעי חקירה.

לעומת זאת הוגדרה מניעת השינה כמתחייבת מהצורך ב"חקירה אינטנסיבית".¹⁶ לטענת המדינה, החוקרים מאפשרים לרוב לנחקר לישון מספר שעות אחרי 48 שעות רצופות ללא שינה.

עדויות נחקרים:

מתוך עדותו של נואף אל-קייסי:

אחרי החקירה הראשונה שמו אותי ב"שאבח". הושיבו אותי על כיסא קטן כששתי ידיי קשורות למשענת האחורית של הכסא באזיקי מתכת. שתי הרגליים הקדמיות של הכיסא היו חתוכות, כך שהכיסא נוטה קדימה. שתי רגליי קשורות באזיקים ועל ראשי שק. אנשים רבים לבשו לפני את השק הזה, והריחות שלהם דבקו בו. היו כנראה אנשים שהקיאו בתוכו. הייתי ב"שאבח" בערך 15 יום רצוף, כולל ימי ששי ושבתי. לא נתנו לי אפילו שעה אחת לישון. הייתי מנמנם כשיכולתי, תוך שנשענתי על הקיר. שמו אותי ב"שאבח" גם בעמידה – בחצר או במסדרון, כשהידיים קשורות לאחור לצינור בקיר. לעתים קשרו אותן רגיל, לעתים משכו את הידיים למעלה, כך שהגוף נוטה קדימה.

-
14. בג"צ 4025/96 בלאל חניחן ואח' נגד שירות הבטחון הכללי, כתב תשובה, 2.7.96, סעיף 13.
 13. טעונים בנוסח זהה הובאו בעשרות תשובות לעתירות דומות, ובהן, למשל, בעניינם של מובארק; אלזול; קורען; וגנימאת המוזכרים בדו"ח זה.
 15. שם (בבג"צ חניחן), ור' טעונים זהים בעתירות האחרות לעיל.
 16. בג"צ קיבל למעשה את כל ההסברים הללו בבג"צ 3124/96 ה'דר מובארק והמוקד להגנת הפרט נ. שירות הבטחון הכללי, החלטה מיום 17.11.96. ר' בצלם, לגיטימציה לעינויים.

**כבילה ב"שאבח": "לשמור על בטחון מתקן החקירות" –
או אמצעי לחץ על הנחקרים?**

עמדתה של הפרקליטות באשר לסיבת השימוש באמצעי הכבילה הממושכת בתנוחות מכאיבות אינה עקבית, ואף סותרת את עצמה. מחד גיסא, שוכנע בג"צ, בבג"צ מובארק על-ידי הפרקליטות לאמור:

הטענה האחת היא, כי הוא נחקר בידיים אזוקות, בתנוחה מכאיבה, זרועות ידיו מתנוחות לאחור, דרך כיסא נמוך עליו הוא יושב. לעניין זה שמענו הסבריו של בא כוח המשיב כי האזיקה לאחור בעת ההמתנה לחקירה, נעשית **כדי לשמור על בטחון מתקן החקירות והחוקרים**, וכדי למנוע מהנחקר לתקוף את חוקריו, כפי שאכן קרה בעבר. מכל מקום, **הוצרה בפנינו כי אזיקת הנחקר, ובכלל זה העותר, אינה לצרכי החקירה...** [ההדגשות שלנו]

טעון זה, דהיינו כי החזקת נחקר בצורות אלה היא "אמצעי" אשר "ננקט כאשר הדבר הכרחי כדי לשמור על בטחון מתקן החקירות והחוקרים..." הועלה גם בהודעה מטעם הפרקליטות בעניין התלוי ועומד כיום בפני בג"צ, בג"צ ע/רחמן גנימאת (סעיף 6 להודעה), ובמקרים רבים אחרים.

מאידך גיסא, בבג"צ 5304/97 ראגי מחמוד סבע והמוקד להגנת הפרט נגד שירות הביטחון הכללי, הודעה מטעם ב"כ היועץ המשפטי לממשלה בתשובה לבקשה להוצאת צו ביניים, 15.9.1997, כותב עו"ד יהודה שפר, בסעיף 11:

אשר לטענה העולה מתצהיר העותר לפיה אולץ לשבת בתנוחות בלתי נוחות נבקש להעיר כי השימוש באמצעים אלה נבע מהערכת החוקרים כי **הפעלת אמצעים אלה חיונית לקידום החקירה**. כאמור, לטענת המשיב, רשאי היה להפעיל אמצעים אלה שכן התקיימו במקרה דנן תנאי הגנת הצורך [ההדגשה שלנו].

יצוין כי בתצהיר האמור התלונן סבע הן על החזקתו "בתנוחת השבאח" (בסעיף 2 לתצהיר, שהוגש ב-10.9.97) והן על הכרחתו לכרוע "בתנוחת צפרדע" (בסעיף 8 לתצהיר הנ"ל). מכיוון שב"כ היועץ המשפטי משתמש (פעמיים) במונח "אמצעים", ברור כי הוא מתאר את שניהם כאמצעי חקירה ולא כאמצעים לשמירת הבטחון במתקן החקירה.

מתוך עדותו של נ.ס.:

"שאבח" זה בכיסא קטן שקשור לרצפה, הידיים קשורות לאחור, בהצלבה. הרגליים לרוב לא קשורות, ויש שק על הראש. בחלק העליון של השק יש גומי. קשה לנשום. השק מריח כאילו שטבלו אותו באסלה. ה"שאבח" לרוב במסדרון. יש מוסיקה חזקה – שירים עבריים ולועזיים. אתה מבקש שירותים ורק אם מתחשק לך הם באים. פעם כשביקשתי לא הגיעו ועשיתי במכנסיים.

כמה פעמים שמו אותי ב"שאבח" בתוך משרד החקירה, לבד. יש אותו כיסא כמו במסדרון, ומפעילים מזגן בקור החזק ביותר. אתה מרגיש כמו בפריזר.

ה"שאבח" נמשך כל הזמן. מליל שבת עד יום ראשון בבוקר שמים אותך בתא לישון, וגם אז מדי פעם בא חוקר, לוקח אותך לחקירה או שתיים.

השמעת מוסיקה רועשת והמחסור התקציבי

עו"ד שי ניצן, בדיון בבג"צ אלזגל.¹⁷ פרוטוקול ישיבה מ-27.3.96, ע' 3:

לגבי השמעת מוסיקה – אם יהיה תקציב לבנות לכל אחד תא נפרד לא ישמיעו מוסיקה. זו הדרך היחידה למנוע שיחות ביניהם כדי שלא יצליחו לשמוע אחד את השני.

מתוך תצהירו של פלאח אבו רמילה:

...בהיות הרגליים הקדמיות של השרפרף יותר קצרות מן הרגליים האחוריות, אין יכולת לשבת אף לרגע על הכיסא בנוחות, אלא כל העת יש להתאמץ שלא להחליק מן המושב השטוח אל עבר המורד הנוצר כתוצאה מהשיפוע בו נתון המושב.

...ישיבת ה"שאבח" פועלת כפי שהיא נועדה: היא מונעת כל שינה וכל מנוחה מן הגוף או מן הנפש. הגוף כואב כל הזמן, השרירים והבשר דואבים. מתפתחים כאבים עזים בחלק התחתון של הגוף המחליק כל הזמן, ומשתפשף. הידיים מתנפחות, הרגליים מתנפחות, כל הגוף כואב. במיוחד מתפתחים כאבים בגב מהישיבה הממושכת בתנוחה הלא-נורמלית, ועד היום אני סובל כתוצאה מאותם כאבים... עד היום אני בטיפול רפואי.

17. בג"צ 2210/96 זיאד מוסטפא אלזגל נגד שירות הבטחון הכללי.

"שאבח" בעמידה

3. איומים וקללות

תאור:

אמצעי זה ננקט בידי החוקרים במהלך החקירה עצמה. האיומים כוללים איומים ברצח, תוך אזכור נחקרים שמתו בעבר במהלך חקירתם או מעצרים, וכן איומים על בני משפחת הנחקר, חלקם בעלי אופי מיני.

עמדת המדינה:

פרקליטות המדינה נוטה להתעלם מתלונות נחקרים על איומים. עם זאת יש לציין כי איומים מוזכרים במפורש כאמצעי חקירה לגיטימי בחלק הגלוי של דו"ח ועדת לנדוי,¹⁸ שהמלצותיה אומצו.

עדויות נחקרים:

מתוך עדותו של נוואף אל-קייסי:

הם איימו עלי הרבה. אמרו לי: תצא מכאן מת, תהיה עציר מנהלי שלוש-ארבע שנים. למשל "מייג'ור שווכי" אמר לי: אני הרגתי את אברהם א-ראעי, אני הרגתי את עבד א-סמד חריזאת. אמרו לי שיביאו את אחי עבד א-נאסר, שהיה עצור אז ביריחו, ויהרגו אותו. קללות היו דבר שיגרתי אצלם. הם אמרו: כוס אמך, כוס אוחתך, נזיין את אימא שלך – דברים כאלה.

מתוך עדותו של פואד שמאסנה:

השתמשו הרבה בקללות – במיוחד החוקרים שבח, יפתח, וספי (שחקר אותי רק פעם אחת). הם קיללו: את אממי, את אחותי. מלים מכוערות. בנוסף, אחד החוקרים אמר שבחור זה זהה מת מהחקירות, ואי אפשר להישאר בחקירה בלי להודות.

מתוך עדותו של נ.ס.:

לפעמים חקר אותי חוקר אחד, לפעמים שניים או שלושה. אחרי החקירה הראשונה התחילו להיות פחות נחמדים. החוקר "דורי" אמר לי: כמו שהרגתי את עבד א-סמד חריזאת, אני אהרוג אותך." הם אמרו שיעשו דברים רעים לאממי, לאחותי, איימו שיעצרו את בני משפחתי – את אחי, את דודי, שהוא אימאם במסגד. אמרו לי שאם לא אדבר ברצון אדבר בכוח, שיקרה לי מה שקרה לח'אלד אבו דייה. הם השתמשו מדי פעם ב"חוקר טוב וחוקר רע", אבל כולם קיללו ואיימו בשלב זה או אחר.

18. בפסקה 3.15. ורי גם פסקה 4.20.

4. "קסעת א-טאולה" – מתיחה מכאיבה תוך הסתייעות בשולחן ובלחץ ישיר

תאור:

אמצעי זה ננקט בתכיפות גוברת והולכת במהלך השנתיים האחרונות. האמצעי, המשלב תנוחה מכאיבה והפעלת אלימות ישירה מצד החוקר, מופעל במהלך החקירה עצמה. החוקר כופה על הנחקר לכרוע או לשבת (על הרצפה או על כיסא ה"ש"אב"ח) לפני שולחן, כשגבו של הנחקר לשולחן. החוקר מניח את זרועותיו של הנחקר, כבולות ומתוחות לאחור, על השולחן. התוצאה מכאיבה ביותר. בחלק מהזמן יושב החוקר על השולחן, דורך ברגליו על כתפיו של הנחקר ודוחף אותן קדימה, כך שהזרועות נמתחות לאחור עוד יותר, או שהוא מושך ברגליו של הנחקר, ומשיג בכך אפקט דומה.

משך הפעלת האמצעי:

תנוחה זו עלולה להיכפות על נחקר למשך שעות, כשהחוקר מוסיף את אלמנט הלחץ הישיר כרצונו.

עמדת המדינה:

המדינה לא הודתה בהפעלת אמצעי זה ולא התייחסה אליו ישירות בתשובה לעתירות שכללו תלונות על השימוש בה. עם זאת הודתה המדינה, כאמור, בהפעלת לחץ באמצעות תנוחות שונות.

עדויות נחקרים:

מתוך עדותו של נוואף אל-קייסי:

שיטה נוספת היא "קסעת א-טאולה". מושיבים אותי על הברכיים כשגבי לשולחן, הידיים קשורות מאחורי הגב וגם הרגליים כפותות. החוקר מתיישב על השולחן, מניח את הרגליים שלו על כתפיי ודוחף ככה את הגב שלי קדימה. הפעילו עלי את השיטה הזאת מספר פעמים במשך כ-15 ימי חקירה. בכל פעם החזיקו אותי בתנוחה הזאת למשך כשלוש שעות, כשמדי פעם, מתי שמתחשק לחוקר, הוא הפעיל עלי את הלחץ עם הרגליים, למשך רבע שעה עד חצי שעה. תלוי בחוקר...

מתוך תצהירו של מאמון ואזואז:

היו קושרים אותי על כסא נמוך שנשען קדימה, קושרים לי את הידיים לאחור ומניחים אותן על שולחן גבוה ומושך לי את הרגליים קדימה, תנוחה שכואבת בצורה נוראית. היו מחזיקים אותי בין חצי שעה עד לשעה וחצי. לאחר תנוחה זו לא יכולתי להניע את הידיים והרגליים ולא יכולתי להרים את היד עד לפה.

מתוך תצהירו של עבד אל-רחמאן אל-אחמר:

שיטה זאת נהייתה אבן היסוד בחקירה: הידיים נכבלות (מאחור) באזיקים שמהודקים בכוח ומחוברים לזוג אזיקים נוסף, והידיים מונחות על שולחן גבוה. הושבתי על הכיסא הקטן ומופעל לחץ על הכתפיים תוך כדי כך – שהחוקר מטה קדימה את כתפיי (ומפעיל לחץ נגדי באמצעות האזיקים). כל זה לתקופות ארוכות, בין שעתיים לשלוש שעות.

"קסעת א-טאולה"

5. "קמבז" – "תנוחת הצפרדע"

תאור:

אמצעי זה מופעל במהלך החקירה עצמה. החוקר כופה על הנחקר לכרוע על בהונות רגליו, כשידיו כבולות מאחורי גבו. אם נופל הנחקר, מכריחים אותו שוב, בכוח ולעיתים תוך מכות ובעיטות, לחזור לתנוחת הכריעה.

משך הפעלת האמצעי:

תנוחה זו עלולה להיכפות על נחקר למשך שעות, לעתים בהפסקות.

עמדת המדינה:

המדינה הודתה בהפעלת שיטה זו כאמצעי חקירה, לטענתה לתקופה של עד שעה בכל פעם (רי טבלה).

עדויות נחקרים:

מתוך עדותו של פואד שמאסנה:

כשאתה לא משתף פעולה הוא מכריח אותך לעשות קמבז. קמבז זה לכרוע על קצות הבהונות כשהידיים קשורות לאחור. אם ניסיתי לשנות תנוחה, להיות בצורה אחרת, החוקר הכה אותי. כל חקירה שלי הייתה מלווה בקמבז. משך הזמן השתנה – פעם חוקר בשם "קפטן יפתח" הכריח אותי לכרוע מ-10 בלילה עד 2 בבוקר. ראיתי את השעה בטלפון שעל השולחן שלו. תוך כדי שכרעתי הוא היה משחק במשחק מחשב, אז כל פעם שראיתי שהוא מרוכז במשחק, הייתי עובר לתנוחה נוחה יותר, וברגע שהיה מסתכל הייתי חוזר לקמבז הרגיל. הוא לא חקר אותי.

מתוך עדותו של סאמר לדאדווה:

בשבוע השלישי החלו החוקרים להשתמש בקמבז. התחילו לחקור אותי שלוש או ארבע פעמים כיום. החוקר היה שואל על מישהו, הייתי אומר שאני לא יודע, והוא אמר: קמבז. כשלא יכולתי יותר לכרוע הוא היה תופס אותי, מהדק את האזיקים על ידי ורגליי עד שיצא דם.

מתוך עדותו של עסאם אל-חלמאן:

הם לא קיבלו את זה, כבלו את ידי מאחור והכריחו אותי לכרוע ("קמבז") לסירוגין 4-5 שעות. ב"קמבז" הידיים כבולות לאחור, ואתה כורע על החלק הקדמי של כפות הרגליים. כל פעם שהתעייפתי והתיישבתי לאחור אחד מהם תפס אותי בחולצה, משך אותי והכריח אותי לכרוע שוב.

תאריך	שעת	עד שעה	סח"כ
21.6.96	21:20	22:00	00:40
3.6.96	16:25	17:05	00:40
3.6.96	20:00	20:30	00:30
3.6.96	14:35	15:35	01:00
3.6.96	16:45	17:05	00:20
6.6.96	14:20	15:20	01:00
6.6.96	15:30	16:30	01:00
-----	-----	-----	-----
15.6.96	20:00	02:40	00:40
15.6.96	06:00	07:00	01:00
26.6.96	17:25	17:45	00:20
27.6.96	09:10	09:20	00:10
27.6.96	09:50	09:55	00:05

02:40 1.3

מסמך של השב"כ המתאר את תקופות הזמן בהן נכפתה כריעה ("קמבז") על אחמד אל-עווידה, הוגש כנספח מש/2 בתשובת המדינה בבג"צ 4025/96 בלאל חניאן ואח' נגד שירות הבטחון הכללי, 9.7.96.

Gerstein

"קמבוז"

6. טלטול אליים

תאור:

באמצעי זה מופעלת אלימות ישירה, וקטלנית בפרוטנציה. השימוש בו נעשה בזמן החקירה עצמה. החוקר תופס את הנחקר, היושב או עומד, בדשי חולצתו, ומטלטל אותו באלימות, כך שאגרופיו מכים בחזהו של הנחקר, וראשו נזרק אחורה וקדימה.

משך הפעלת האמצעי:

טלטול אליים נעשה בכל פעם במשך שניות מספר – עד חמש שניות על פי העדויות.

עמדת המדינה:

המדינה מודה בשימוש באמצעי זה כאמצעי חקירה. באפריל 1995 נפטר עבד א-סמד חריזאת, כתוצאה מטלטול אליים בידי חוקריו. אף שהמדינה הודתה בכך, ואף שלא יכלה להתחייב חד-משמעית כי השימוש בטלטולים אלימים לא יגרום למוות גם בעתיד,¹⁹ לא כל שכן נזק פחות מכך – היא ממשיכה להפעיל אמצעי זה.

עדויות נחקרים:

מתוך עדותו של נוואף אל-קייסי:

הפעילו עלי גם את שיטת "אל-הז" – הטלטולים. טלטלו אותי בסה"כ שלוש פעמים, במשך שבוע אחד. פעם אחת ישבתי, ובא "כהן", שהוא אדם גדול-גוף. הוא תפס את הבגדים מתחת לצוואר וטלטל אותי בכוח. זה נמשך שניות ספורות בלבד. בפעם השנייה טלטל אותי "עדנאן" – עמדתי. איך שגמר נפלתי על הרצפה, מתעלף. לקחו אותי לרופא. הוא חיבר אותי קצת לחמצן, בדק את הדופק ונתן לי גלולה. מייד אחרי זה הוחזרתי לחקירה. בפעם השלישית היו מספר אנשים – "נדב", "כהן", "גילי" ו"דורי". עמדתי, ו"דורי" טלטל אותי, הפעם קצת יותר בעדינות. למרות זאת זה השפיע עלי מאוד ואיבדתי תחושה בראש שלי.

מתוך עדותו של נ.ס.:

בטלטול אליים השתמשו פעמיים, לא זוכר בדיוק מתי. ישבתי על הכיסא, החוקר, שהיה בחור חזק, תפס את החולצה משני צדי הצוואר וטלטל בכוח רב – אולי חמש שניות כל פעם. הרגשתי שעניי מתנגשות אחת בשנייה ולא יכולתי לדבר.

19. ר' למשל כתב תשובה מטעם המשיבים בבג"צ 4054/95 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ. ראש הממשלה ואח'. למשל בסעיף 23 כותב ב"כ המדינה כי "בהנחיות קיימות מגבלות שיעדן לוודא כי הסיכון הכרוך בשימוש באמצעי זה יהיה קטן ככל האפשר". בסעיף 27 כותב ב"כ המדינה כי "הסיכון הצפוי לחייו של נחקר שב"כ, כתוצאה מטלטול, הינו סיכון נדיר." [ההדגשה במקור]

טלטרל אללם

7. סטירות, מכות, בעיטות, הכאבה ישירה באמצעות אזיקים וכד'

תאור:

באמצעים אלימים אלה נעשה שימוש בזמן החקירה עצמה. בנוסף לסטירות, מכות ובעיטות נעשה שימוש באזיקים לגרימת כאב, מעבר לכאב הנגרם מעצם הכבילה הממושכת באזיקים. זאת באמצעות הידוק האזיקים, גרירת הנחקר על הרצפה באמצעות האזיקים ועוד.

עמדת המדינה:

המדינה אינה מודה בשימוש באמצעים אלה. עם זאת ועדת לנדוי מזכירה גם "סטירת לחי" כאמצעי חקירה לגיטימי.²⁰

עדויות נחקרים:

מתוך עדותו של נ.ס.:

בחקירה השלישית בא חוקר גדול וחזק, הכה אותי בבטן ובפנים. כל דבר היה ממש מדעי – לא מעצבים. היה ברור שהוא מכוון את המכה בדיוק במקום מסוים. הוא אמר שבפעם הבאה ישברו לי את העצמות.

מתוך עדותו של עסאם אל-חלמאן:

פעמיים "עדנאן" תפס אותי בצווארון, תוך שאני ב"קמבז", כשהאגודלים שלו לוחצים על הצוואר שלי, וניער אותי. בכל חקירה נתנו לי סטירה או שתיים, אבל לא בכוח רב.

מתוך עדותו של פואד מחמוד סלים שמאסנה:

פעם אחת, בערך ב-8.6, ב-1 בלילה, ישבתי על כיסא ב"שאבח", והשוטר לקח אותי ל"קפטן ספי". ברגע שנכנסתי, "ספי" קילל אותי, בעט בי בשוק, ואמר לי: תכרע. סירבתי. הייתי עייף. הוא הכה אותי: תפס אותי בכתפיים והטיח את הכתפיים בקיר. תוך כדי כך האזיקים, שהיו בידיים שלי מאחור, היו פוגעים בקיר ולוחצים על פרקי הידיים. הרגשתי שהידיים מתפוצצות... בסוף שם שוב את השק על הראש, גרר אותי בכוח תוך כדי אחיזה בשק עד שהשק נקרע...

בקמבז השתמשו בכל חקירה. פעם נוספת סירבתי, כשהייתי בחקירה אצל "קפטן שבח". "שבח" הביא את הכיסא שלו, שהוא גבוה, שם בכוח את ראשי בין רגליו. הוא עשה זאת שלוש פעמים באותו מקרה. בפעם הראשונה נפלתי קדימה וראשי נחבט ברצפה. בפעם השנייה והשלישית הוא משך את ידי (הכבולות) לאחור, בכדי להכריח אותי לכרוע. בפעם השלישית הרגשתי שהזרוע נקרעת, ונשמע קול חריקה כזה. צעקתי, והוא הפסיק. כ-20 יום אחר כך כאבה לי הזרוע, אך לא הביאו אותי לרופא.

20. בפסקה 3.15.

מתוך עדותו של נואף אל-קייסי:

החוקר היה שם את האזיקים על שרירי הזרוע, קרוב למרפק ובחלקו הקדמי כשידי מאחורי גבי, ומהדק את האזיקים עד הסוף. הדם מפסיק לזרום לחלק הקדמי של היד. במצב זה החוקר היה מועד את קצות אצבעות הידיים וזה גורם לכאבים עזים מאוד בראש וגם בידיים. באחת מארבע הפעמים שעשו לי את זה הקאתי...

8. אמצעים נוספים

במקרים ספציפיים השתמשו החוקרים במגוון של אמצעים אחרים לגרימת סבל וכאב לנחקרים. כדוגמה מובאים להלן קטעים מעדותו של נואף אל-קייסי המתארים חלק משיטות אלה:

הם התחילו להפעיל מספר שיטות חדשות בזמן החקירה. אחת הייתה "אל-קסעה". בשיטה זו היו החוקרים, לפעמים שניים ולפעמים שלושה, מושיבים אותי על שרפרף גבוה, בגובה של כיסא רגיל, משהו כמו חצי מטר על 25 ס"מ, שהיה קבוע ברצפה, ומאלצים אותי לשכב על הגב כשחלק מהגב, הצוואר והראש נמצאים מחוץ לשטח השרפרף. הידיים קשורות באזיקים מאחורי הגב והאגן והרגליים מחוץ לחלק השני של השרפרף ושתי הרגלים קשורות באזיקים. תנוחה זו גורמת ללחץ עצום על עמוד השדרה, בעיקר באזור האגן, וגם על שרירי הבטן וכן ללחץ בראש, כי כל הדם זורם אליו. שלוש פעמים אחד החוקרים כופף את גופי לאחור עוד יותר, מה שהגביר את הלחץ עוד יותר. אני לא זוכר כמה פעמים השתמשו בשיטה זו, אבל יותר מפעם-פעמיים. לעתים זה נמשך 10 דקות, לעתים 15.

שיטה נוספת: קושרים את רגליך לידיך, מאחור, ומשאירים אותך זרוק על הרצפה שעה, שעתיים, שלוש – איך שהם רוצים. השתמשו בזה אולי פעמיים-שלוש. קצת קשה לזכור מתי השתמשו בכל שיטה וכמה.

שיטה נוספת – החוקר היה שם עלי את השק של ה"שאבחי", וסוגר בידיו את השק מלמטה כדי לחסום את האוויר. לפעמים החוקר הרטיב את השק במים, דבר שגרם לקשוי נשימה. כשהרטיבו אותו הריח, שגם ככה היה גרוע, הפך לנוראי.

הפצות המתקקות וחופשות סוף השבוע

הפרקליטות מסבירה שוב ושוב כי השב"כ רשאי למנוע שינה מעצירים פלסטינים משום שהוא פועל בדוחק זמן כדי לסכל פיגועים חמורים. כך בבג"צ עבד אל-רחמאן ג'נימאת, בסעיף 8 להודעה מטעם פרקליטות המדינה, 31.12.97, נאמר:

אשר לטענה כי העותר מוחזק **שעות ארוכות ללא שינה**, הרי שכפי שהוסבר, לדעת גורמי הבטחון יש בידי העותר מידע חיוני שהשגתו הכרחית לסיכול פיגועים. בנסיבות אלה, מטבע הדברים, העותר נחקר בחקירה אינטנסיבית ועל כן חוקריו אינם מאפשרים לו לישון כרצונו... [ההדגשה במקור]

מהמסמך שמסר עו"ד שי ניצן מפרקליטות המדינה לעו"ד לאה צמל מהוועד **הציבורי נגד עינויים בישראל** בעת הדיון בעניין זה בבג"צ ב-6.1.98 עולה, כי בחלק מסוף השבוע הראשון למעצרו (ב-14 בנובמבר 1997) אכן נמנעה מרינימאת שינה. אולם את כל **שבעת סופי השבוע** שלאחר מכן בילה רינימאת במנוחה בתאו. במהלך כל אחד משבעה השבועות הללו נמנעה מרינימאת שינה, במידה זו או אחרת, אבל זאת **אך ורק באמצע השבוע**.

אין זה מקרה יוצא מהכלל. גם במקרה של **מובארב**, שהוזכר לעיל, טענה הפרקליטות (ובג"צ קיבל) טענה דומה לגבי תלונת מובארב "כי החוקרים מונעים ממנו שינה משך שעות ארוכות":

נראה לנו כי בעניין זה צרכי הביטחון, הטעמים שבגינם נעצר העותר, והצורך הדוחק לסכל פיגועות בנפש, כפי שהובא לידיעתנו בדלתיים סגורות, הצדיקו חקירה אינטנסיבית של העותר כפי שנעשתה...²¹

גם במקרה זה הגיש השב"כ, באמצעות הפרקליטות, מסמך המפרט את זמני החקירה ומניעת השינה, וגם כאן התברר כי בסופי השבוע נעשתה הפוגה במניעת השינה, וזו ננקטה רק באמצע השבוע.²² מסמכים של הפרקליטות במקרים אחרים, ועדויות נחקרים מציגים תמונה דומה לגבי רוב החקירות.

"החקירה האינטנסיבית" אינה אפוא אלא מצב מוזר, בו הפצת הקטלנית מאיימת לאורך השבוע, חדלה – באורח פלא – מלתקק בסוף השבוע, אך שבה ומופעלת מחדש לאחר שהחוקרים חוזרים ממנוחת השבת.

21. הציטוטים מתוך החלטת בג"צ בעניין זה, מה-17.11.96. ר' נוסח מלא של ההחלטה ב**לגיטימציה לעינויים**, עמ' 16-17.
22. המסמך מובא במלואו **שם**, עמ' 18-20.

ב. תכיפות השימוש בעינויים – נתוני המוקד להגנת הפרט

בשנים 1996 ו-1997 טיפל המוקד להגנת הפרט, במסגרת פרויקט ההגנה על זכויות עצורים, ב-155 מקרים של פלסטינים שנחקרו בידי השב"כ. מכיוון שהפרויקט עוסק בהיבטים שונים של המעצר והחקירה, קימים נתונים ברורים לגבי שיטות החקירה שנקטו רק לגבי 109 מהם. מתוך אלה 93, המהווים 85%, עונו, כלומר ננקטו כלפיהם לכל הפחות אמצעי הכבילה המכאיבה, הניתוק החושי ומניעת השינה, קרי שילוב האמצעים המכונה "שאבח".

ג. האם אמצעים אלה מהווים עינויים?

כאמור אמנת האו"ם נגד עינויים מגדירה עינויים כגרימה מכוונת של "סבל או כאב חמור".

הפרקליטות בפרט ומדינת ישראל בכלל טוענות, כאמור, כי אמצעי החקירה של השב"כ "אינם מהווים 'עינויים' (כמשמעות מושג זה באמנה הבינלאומית בדבר האיסור על עינויים)".²³ כנגד טענה ארגוני זכויות האדם זה מכבר כי מדובר בעינויים לכל דבר.

ואולם כיום אין טענה זו מוגבלת עוד לארגוני זכויות אדם. במאי 1997 דנה ועדת האו"ם נגד עינויים²⁴ בדו"ח מיוחד שהגישה לה ישראל.²⁵ נציגי ישראל הופיעו בפני הוועדה והגנו על חוקיותן של שיטות החקירה שמפעיל השב"כ. חרף זאת, מסקנת הוועדה הייתה חד-משמעית:²⁶

עמדתה של ישראל היא כי החקירות שבהתאם ל"כללי לנדוי" אינן מפירות האיסורים נגד יחס אכזרי, בלתי-אנושי או משפיל הכלולים בסעיף 16 לאמנה נגד עינויים, ואינן מגיעות לכדי עינויים כפי שאלה מוגדרים בסעיף 1 לאמנה.

למרות זאת, שיטות החקירה, שתוארו על-ידי ארגונים לא ממשלתיים על סמך דיווחים שנמסרו להם בידי נחקרים ואשר נראה כי הן מיושמות אופן שיטתי, לא אושרו ואף לא הוכחו בידי ישראל. כיוון שכך, לא נותר לוועדה אלא להניח כי תיאור השיטות מדויק. שיטות אלה כוללות: (1) כבילה בתנחות מכאיבות ביותר, (2) כיסוי הראש בתנאים מיוחדים, (3) השמעת מוסיקה רועשת לפרקי זמן ממושכים, (4) מניעת שינה לפרקי זמן ממושכים, (5) איומים, כולל איומים במוות, (6) טלטול אלים, (7) שימוש באוויר צונן לגרימת תחושה של קור;

23. בג"צ 8049/96 מחמד עבדל עזיז חמדאן נ. שירות הביטחון הכללי, פיסקה 5.

24. ועדת האו"ם נגד עינויים (Committee Against Torture), ועדת מומחים בת עשרה איש, הוקמה בתוקף האמנה נגד העינויים. המדינות שהצטרפו לאמנה, ובהן ישראל, מקבלות את סמכותה של הוועדה לפרש את האמנה, ומגישות לה דו"חות תקופתיים על יישום האמנה אצלן.

25. על כך ר' בצלם, "לגיטימציה לעינויים", עמ' 14-15, וכן נספחים.

26. CAT/C/SR.297/Add.1, Conclusions, paras. 4-6.

ולדעת הוועדה הן מפירות את סעיף 16 וכמו כן מהוות עינויים כפי שהם מוגדרים בסעיף 1 לאמנה. מסקנה זו ברורה במיוחד כאשר שיטות החקירה ננקטות בשילוב זו עם זו, מה שנראה כנוהג הרגיל.

הוועדה מכירה בדילמה הנוראה בה נתקלת ישראל בהתמודדותה עם איומי הטרוריסטים על בטחונה, אך כמדינה שהיא צד לאמנה נגד עינויים מנועה ישראל מלהציג בפני הוועדה נסיבות יוצאות דופן כהצדקה למעשים האסורים על-פי סעיף 1 לאמנה. מניעה זו מנוסחת בבהירות בסעיף 2 לאמנה.

הדווח המיוחד (Special Rapporteur) של האו"ם לענייני עינויים,²⁷ פרופסור נייג'ל רודלי, הגיע למסקנה דומה עוד לפני כן. פרופסור רודלי, מגדולי המומחים בעולם בנושא זה, כתב כך בדו"ח שלו לשנת 1997:²⁸

הצורות הבאות של לחץ במהלך חקירה מופיעות באופן כה עקבי (ולא הוכחשו בהליכים משפטיים) שהדווח המיוחד מסיק כי הנם מאושרים על-פי הנהלים המוסמכים אך הסודיים: הושבה על כיסא נמוך מאוד או העמדה כשהגוף מקושת כנגד קיר (ייתכן כי שני המצבים ננקטים לסירוגין); ידיים ו/או רגליים נתונים באזיקה הדוקה, חשיפה לרעש רם; מניעת שינה; כיסוי הראש בשק; חשיפה לאוויר קר; טלטול אלים (אמצעי "חריג", שהופעל כנגד 8,000 איש על-פי ראש הממשלה המנוח יצחק רבין ב-1995). כל אחד מאמצעים אלה, אם הוא נקט לחוד, אולי אינו גורם סבל או כאב חמור. ביחד – והם ננקטים ביחד לעתים קרובות – יש לצפות כי הם יגרמו בדיוק לכאב או סבל כזה, במיוחד כשהם מופעלים לתקופה של, נגיד, מספר שעות. למעשה הם לפעמים מופעלים למשך ימים או אפילו שבועות רצופים. בנסיבות אלה, אין מנוס מלתאר אותם כעינויים...

טענתה של ישראל כי אין מדובר בעינויים כהגדרתם המשפטית, כלומר באמנה נגד עינויים, התגלתה אפוא כמופרכת.

גם בלי הסתייגות במומחים, כשמפעילים נגד אדם, למשך ימים ושבועות, שילוב של ניתוק מהחוץ, איומים והשפלות, בידוד חושי, כבילה מכאיבה, חשיפה לקור, מניעת שינה ולעתים כפיית כריעה או הצבה בתנחות כואבות ומתישות ביותר, טלטולים ומכות – קשה לתאר את כל אלה אלא כעינויים.

ישראל טוענת, לעומת זאת, כי ניתן לתאר את ההשפעה של כל אלה במונח "לא נעים".²⁹ טענה זו אינה עומדת במבחן המשפטי – וגם לא במבחן הסבירות.

27. מוסד ה"דווח המיוחד" אינו קשור לאמנה מסוימת. דווח כזה מתמנה על-פי החלטה של נציבות האו"ם לזכויות האדם, בכדי לטפל בבעיה כל-עולמית (כגון הוצאות להורג ללא משפט, ילדים במלחמה) או בבעיה הקשורה במדינה או באזור מסוים (למשל רואנדה). הדווחים מבקשים מידע מהמדינות לגבי הנושא שבטיפולם, כולל מידע על מקרים פרטיים המגיעים לידיעתם, ומגישים כל שנה דו"ח לנציבות.

28. E/CN.4/1997/7 10 January 1997, p. 29, para. 121.

29. "unpleasant" כהגדרתם של עו"ד נילי ארד ועו"ד שי ניצן בהצהרתם לפני ועדת האו"ם נגד עינויים, בפסקה 3.

חלק שני: עיוניו של עומר רינימאת, אפריל-יוני 1997

בחלק זה נבקש להמחיש, באמצעות דוגמה אחת, את הדרך בה פועלות בישראל מערכת העינויים, והמערכות המאשרות ומצדיקות עינויים ומגנות על מבצעייהם. זאת באמצעות עדותו של קורבן אחד – עומר רינימאת, ומסמכים המתארים את הטיפול המשפטי והרפואי בו.³⁰

א. תאור המקרה

עומר עבד א-רחמן אחמד רינימאת הוא תושב העיירה צוריף שבנפת חברון. רינימאת היה בן 45 כשנעצר. הוא נשוי ואב לשבעה, ומסיע פועלים למחייתו.

רינימאת נעצר בביתו ב-10 באפריל 1997, והועבר לחקירה במגרש הרוסים בירושלים ב-13 באפריל. הוא נחקר בעינויים במשך 45 יום, עד ל-27 במאי, עת ביקרה אותו עו"ד פצ'קו. ב-28 במאי הגישה עו"ד פצ'קו עתירה לבג"צ.³¹ למחרת הובא רינימאת, לבקשת עו"ד פצ'קו, לדיון בעתירה. סימני העינויים ניכרו בו היטב. בדיון בבג"צ הדגימו אנשי השב"כ, בדלתיים סגורות, חלק מהאמצעים בהם השתמשו בחקירתו של רינימאת.³² בהחלטתו הורה בג"צ למחלקה לחקירות שוטרים במשרד המשפטים (מח"ש) לחקור את "טענותיו של העותר בדבר פגיעות", ולהגיש לו את ממצאיו.³³

חקירתו של רינימאת נמשכה עשרה ימים נוספים, תוך נקיטת אמצעי התעללות מצומצמים יחסית. ב-9 ביוני הוגש כתב האישום. במסגרת עסקת טיעון הודה רינימאת בהטמנת רובה שקיבל מישראל "באוגוסט 1994 או בסמוך לכך". הוא נידון ל-90 ימי מאסר בפועל, החל מיום מעצרו, כלומר למעשה נאלץ רינימאת לשהות שלושה שבועות נוספים בלבד במאסר. בנוסף הוטל עליו עונש מאסר על תנאי. רינימאת שוחרר ב-8 ביולי.

30. המקרה של עומר רינימאת מטופל בידי עו"ד אלגרה פצ'קו וארגון זכויות האדם הפלסטיני LAW. כל המסמכים המובאים כאן נמסרו לבצלם בידי עו"ד פצ'קו ועל כך תודתנו הרבה.

31. עתירה למתן צו על-תנאי וצו ביניים בבג"צ 3282/97 ג'נימאת עומר נ' שר הבטחון ואח'.

32. ר' עדותו של רינימאת, להלן. בפנייתו לבג"צ ב-21.11.97 (הודעה מטעם העותר על אי סיפוקו להודעתם של המשיבים. פסקה 7א) מזכירה עו"ד פצ'קו כי "חוקרי השב"כ... הדגימו בדיון כיצד השכיבו את העותר על גבו כשידיו אזוקות מאחור".

33. ר' פרוטוקול הדיון והחלטת בג"צ, להלן.

ב-29 במאי ראינו חוקרי מח"ש את רנימאת וצילמו את פצעיו.³⁴ עו"ד פצ'קו פנתה לבג"צ, ב-8 ביוני, בבקשה לקבל העתק של דו"ח הבדיקה,³⁵ ובג"צ החליט (ב-31.7.97) להעביר את הבקשה "לתגובת המשיבים בתוך חמישה ימים מעת ההמצאה". ב-24 באוגוסט פירט עו"ד ערן שנדר, מנהל מח"ש במכתב לעו"ד פצ'קו את ממצאי בדיקתו. עו"ד שנדר קבע כי "הממצאים לא העלו חריגה מהנוהלים ולא מצאתי לנכון להמליץ על הסקת מסקנה כלשהי לחובת מי מחוקרי העותר".³⁶

ב-19 בנובמבר הורה בג"צ לעותר להודיע לבג"צ בתוך שבעה ימים "אם לאור הודעת המשיבים... בא הוא על סיפוקו, כך שנתייתה בקשתו". עו"ד פצ'קו הודיעה לבג"צ³⁷ כי לא תסתפק בממצאים המצונזרים³⁸ שהובאו לידיעתה, ודרשה (בפסקה 5) "לקבל העתק של הדו"ח עצמו עם פרטי מסקנותיו ולא סיכום חד-צדדי", וכן (בפסקה 9) "העתק של דו"ח המבתי"ן [מחלקה לבדיקת תלונות נחקרים], תמונות גופו של העותר ו[ה]בדיקות הרפואיות שהשתמש המבתי"ן כדי להגיע למסקנותיו".

נכון למועד כתיבת דו"ח זה, הפרקליטות ובג"צ טרם הגיבו על פנייתה האחרונה של עו"ד פצ'קו.

ב-22.11.97 נותח רנימאת בבית-החולים אל-חסיין בבית-לחם, בשל קרע במייניקוס, שגרמה הכריעות הממושכות שכפו עליו חוקריו.³⁹ בשעת כתיבת דו"ח זה מטופל רנימאת בידי פיזיותרפיסט.

ב. אמצעי החקירה שנקטו כנגד רנימאת

1. קשירה בתנחות מכאיבות, על כיסא קטן, לתקופות ממושכות
2. כיסוי הראש בשק לתקופות ממושכות
3. השמעת מוסיקה רועשת לתקופות ממושכות
4. מניעת שינה לתקופות ממושכות
5. חשיפה לתנאי קור קיצוניים באמצעות מזגן ("מקרר")

34. ר' עדותו, וכן ממצאי בדיקת חקירתו של עומר ע.א. רחמאו אחמד ג'נימאת (ר' להלן), פסקה 5.

35. בג"צ 3282/97, בקשה לקבל העתק של הדו"ח של ראש המחלקה לחקירת שוטרים.

36. ר' ממצאי הבדיקה, להלן, פסקה 22.

37. הודעה מטעם העותר על אי סיפוקו להודעתם של המשיבים. 21.12.97.

38. בתגובה מטעם פרקליטות המדינה מ-31 באוגוסט כותב עו"ד שי ניצן מפרקליטות המדינה לבג"צ (בפסקה השנייה) כי "לאחר צינוור פרטים חסויים מן הדוח הועבר... מכתב מפורט לבי"כ העותר הכולל את ממצאי הבדיקה (למעט פרטים חסויים)".

39. ר' בחוות הדעת של ד"ר גיאבר, בע' 47.

6. החזקה בתנאים סניטריים ירודים
 7. קללות ואיומים, כולל איומים על חייו
 8. הכרחתו לכרוע ב"תנוחת צפרדעי" ("קמבז")
 9. מכות ובעיטות
 10. אזיקה מכאיבה ופוצעת, כולל הידוק האזיקים ושפשוףם
 11. השכבתו על הרצפה והתעללות בו, בכלל זה גרירתו על הרצפה באמצעות האזיקים.
- יצוין כי האמצעים ננקטו לרוב במשולב. כך למשל היה רינימאת נתון למניעת שינה ובידוד חושי (כיסוי הראש, השמעת מוסיקה רועשת), תוך שהוא קשור לכיסא קטן בתנוחה מכאיבה ובאזיקים לוחצים ופוצעים, ומוחזק בתנאים סניטריים ירודים. גם אמצעי החקירה שכללו אלימות ישירה יותר (הכרחתו לכרוע, מכות ובעיטות, והתעללות בו כשהוא שוכב על הרצפה) גרמו לסבל רב יותר משהיו גורמים לולא ננקטו כלפי אדם שלא ישן כראוי ימים ושבעות, היה נתון לבידוד חושי וכו'.

ג. עדותו של ר'נימאת

עדותו של עומר עבד א-רחמן אחמד ר'נימאת

נגבתה בידי יובל גינבר בבית העד ב-29.8.97

עצרו אותי ב-10.4.97 ב-5:30 בבוקר בבית. באו חיילים ושב"כ. קשרו את ידיי וכיסו את עיניי. נעצרתי עם עוד 17 אנשים. לקחו אותנו לכפר-עציון. היינו שם עד יום שבת, [12.4.97] בלי חקירה.

ביום ראשון [13.4.97] בערב לקחו אותי, לבד, למגרש הרוסים. צילמו אותי, עשו בדיקה רפואית – לא יודע אם זה היה רופא או חובש. הוא ביקש שאתפשט, בדק אותי, שאל אותי אם יש לי מחלות. יש לי ניתוח אולקוס והוא ראה – אבל שום דבר אחר.

אחר-כך לקחו אותי ל"שאבח": "שאבח" זה לשבת על כיסא בגובה אולי של 25 ס"מ. רגל אחת יותר קצרה, כך שאתה לא יציב. הכיסא קשור לרצפה בשרשרת. הידיים קשורות מאחורי המסעד, הרגליים קשורות באזיקים. האזיקים ממתכת. יש שק על הראש. ביום הראשון הרגשתי משהו נוזל עלי, ולמחרת ראיתי שבשק היה קיא של עציר אחר. ניגנו כל הזמן מוסיקה כל כך חזקה שלא הבנתי ממנה כלום. לעתים הכיסא חלק ביותר, ואם אתה מתנמנם אתה מחליק, ובכל מקרה הכיסא כאמור לא היה ישר. הייתי 48 שעות ב"שאבח", חוץ מהזמן של החקירות והארוחות.

ארוחות יש ב-7:00 בבוקר, ב-12:00 בצהריים וב-5:00 בערב. בא שוטר, מתיר את האזיקים ולוקח אותך לתא עם שירותים. זה תא של אולי 2.50 מטר על 2.50 מטר, יש שירותים – חור ברצפה, יש דוש בו ניתן להתקלח, יש כיסא, אתה יושב ושם את המגש על הברכיים. בבוקר יש ביצה, לחם, ריבה וזהו. בצהריים יש ארוז, אולי קצת טונה או נקניק, עגבנייה. אין מזלג, כף או סכין – אוכלים בידיים. יש ברז ליד

השירותים לרחוץ ידיים. בערב, אולי מלפפון, עגבנייה. ביום העצמאות נתנו לכל אחד כנף של עוף. באותו יום לא הייתה חקירה בכלל.

אתה צריך לאכול במשך 3-5 דקות. אחר-כך השוטר דופק בדלת, אומר: יאללה יאללה, ואז צריך ללכת.

פעם ראשונה נתנו לי להתקלח אחרי חמישה ימים. נתנו סבון ומגבת, אבל לא בגדים חדשים. נתנו לי להתקלח כל חמישה ימים. זה כתוב להם בכרטיס. לא נתנו לי להחליף בגדים בכל ה-67 יום שהייתי שם.

אם אתה מבקש ללכת לשירותים, נותנים לך אחרי פעמיים-שלוש שאתה מבקש.

יש "שאבח" בכל מיני מקומות. יש כסאות שאין מאחוריהם קיר, יש "ארון", אולי 80x80 ס"מ עם וילון מלפנים, ומאחור יש צינור ברזל שידוך נקשרות אליו. ה"ארון" הוא המקום הטוב ביותר ל"שאבח", כי אתה יכול להישען על הקירות ולנמס.

לפעמים ה"שאבח" זה בפרוזדור, לפעמים לצד הדלת של חדר החקירה – אתה שומע שאנשים שמענים אותם צועקים, בוכים ואתה מפחד.

לפעמים ה"שאבח" הוא בתוך חדר החקירה. בערב גומרים את החקירה, החוקר רוצה ללכת הביתה. אם הוא משאיר אותך במשרד הוא מוריד את השק. אבל אתה קשור לכיסא ויש מוסיקה מהפרוזדור, אם כי היא נשמעת יותר בשקט. אבל שם הם גם מפעילים את שיטת ה"מקרר". הם מושיבים אותך מול המזגן, ומפעילים אותו בכל העצמה. פעם ישבתי כך מיום חמישי בערב עד יום שלישי, כי יום שני [הכוונה ל-12.5.97] היה יום העצמאות. ממש קפאתי. ביקשתי מהשוטר שישנה את הטמפרטורה אבל הוא אמר שהוא לא יכול כי זו הוראה של החוקרים.

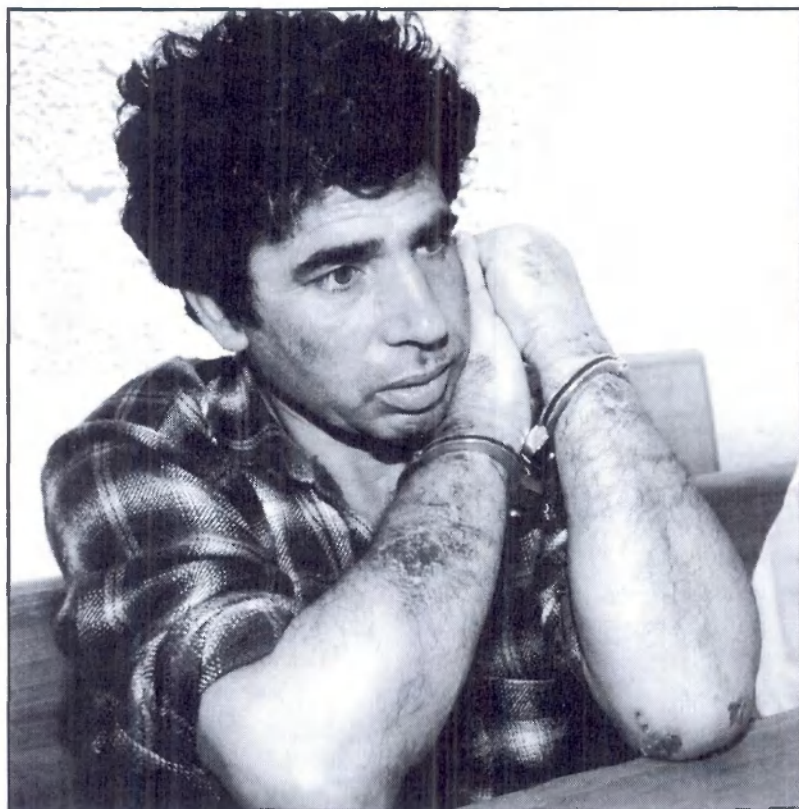
אחרי שלא ישנתי 48 שעות נתנו לי לישון שעתיים-שלוש. ככה זה היה כל הזמן. גם בסופי השבוע הייתי ב"שאבח", אבל בלי חקירה, להוציא פעם אחת ביום שבת. עד הבג"צ ישנתי לילה שלם בתא רק פעם אחת, לפני שלקחו אותי למכונת אמת. הייתי עוד פעמיים בתא, אבל לא כל הלילה. ביתר הפעמים שמו לי מזרון ושמיכה בחדר החקירות, התירו את הידיים, ולפעמים את הרגליים, וכך נתנו לי לישון, כאמור שעתיים-שלוש.

אתה יודע שהגיע הבוקר כי נותנים לך ביצה. אתה יודע שערב כי אחרי חמש או שש בערב יש הרבה פחות תנועה ואנשים.

השוטרים עובדים לפי הוראות השב"כ. החוקרים גומרים את החקירה, וקוראים לשוטר, ומסבירים לו איך ואיפה להושיב אותי ל"שאבח".

התנהגות השוטרים השתנתה – לפעמים אותו שוטר היה נחמד אלי, לקח אותי בעדינות, תפס את השק ומשך אותי לאוכל בעדינות, ולמחרת אותו שוטר היה מתנהג אלי גרוע. קשה לי להאמין שזה לא תחת הוראות. אבל מכות לא היו.

החקירה הראשונה הייתה אולי ביום שני [14.4.97] בצהר. הכניסו אותי לחדר, הושיבו אותי על כיסא קטן של "שאבח". היה חוקר אחד – "עמ"י". החקירה הראשונה הייתה נחמדה, עדינה. הוא נותן מים אם תרצה וכו'. "עמ"י" שאל אותי על מה שאני יודע על "עז א-דין אל-קסאם". הוא אמר שאני שייך להם. אמרתי שלא. הייתי בחדר החקירה מ-11 בבוקר עד 7 בערב בערך. כך כל יום. החוקר היה יוצא ובא. שבוע-שבועיים

עומר רינימאת כפי שצולם במהלך הדיון בעניינו בבג"צ, 29.5.97. צילום: דוד מזרחי, הארץ.

החקירה הייתה ככה, עדינה. אבל היו איומים שיעצרו אותי 90 יום ואחר כך עוד 60. אבל לא היו קללות וכזי כל התקופה שנחקרתי בידי "עממי".

אחרי כשבועיים העבירו אותי לחוקר בשם "גיאן". הוא חקר אותי בערך שבועיים, אולי יותר. לו אין כפה אפילו מילה אחת נקייה. הוא קילל אותי בכל הקללות שבעולם. הוא הכריח אותי לעשות "קמבז".

"קמבז" זה כשהחוקר הושיב אותי מולו והכריח אותי לכרוע על כפות הרגליים. כל פעם שנפלתי היה בועט בשוק שלי, ולפעמים תופס אותי בלחיים או באוזניים ואומר: קום. כל "קמבז" היה כשעה. הוא היה רושם כל פעם על נייר. בכל יום חקירה הייתי עושה "קמבז" בין 3 ל-5 פעמים.

לפעמים היה מתכופף מעבר לשולחן, ותופס אותי באוזניים.

"הפצצות המתקתות" – איפה הן עכשיו?

הפרקליטות מרבה להשמיע בפני בג"צ טענות מבהילות בסגנון "הפצצה המתקתת" כהצדקה לחקירות האלימות של השב"כ. בחלק גדול מהמקרים מסתבר כי אין כל ממש מאחוריהן. להלן מספר דוגמאות.

א. א-ז'ריל:

בדיון בג"צ אלזגל, שהתקיים ב-24.3.96 אמר עו"ד שי ניצן, סגן בכיר לפרקליט המדינה:

... כתבנו במקרה שלנו ש 6 אנשים אומרים עליו שהוא פעיל בארגון צבאי 6... אנשים, זה לא אדם אחד. אין לנו הודאה על הכל, אבל ברור לנו שזה איש ש 6 אנשים אומרים שהוא פעיל בארגון צבאי איסלמי והוא מכחיש.⁴⁰

בדיון נוסף באותו עניין, ב-27.3.96, אמר עו"ד ניצן:

המציאות היא שיש פיגועי התאבדות ושיושב כאן אדם, שהשב"כ אומר: האיש הזה אם ידבר בחקירה, יכול למנוע פיגועים.⁴¹

א-ז'ריל נעצר במעצר מנהלי⁴² ב-7.4.96, ושוחרר ב-12.9.96. הוא לא הואשם בעבירה כלשהי. איש מ-6 "האנשים" לא הובא להעיד כי א-ז'ריל "פעיל בארגון צבאי איסלמי", או מתכנן פיגועים כלשהם.

ב. חמדאן:

בנובמבר 1996 שכנעו השב"כ והפרקליטות את שופטי בג"צ (בג"צ 8049/96 מחמד עבדל עזיז חמדאן נגד שירות הביטחון הכללי) כי יש להמשיך בעינויי של מוחמד חמדאן. כתבו אז השופטים:

לאחר שעיינו בחומר החסוי שנפרש לפנינו, נחה דעתנו כי אכן מצוי בידי המשיב מידע שיש בידו לבסס חשד מבוסס [כך] כי ברשות העותר מידע חיוני ביותר, שהשגתו המיידית תמנע אסון כבד, תציל חיי אדם, ותימנע פיגועים חמורים ביותר.⁴³

40. ע" 3 לפרוטוקול הישיבה. העתירה הוגשה בידי **המוקד להגנת הפרט** באמצעות עו"ד אנדרה רוזנטל.

41. ע" 3 לפרוטוקול הישיבה.

42. לנושא השרירותיות בהכנסת פלסטינים למעצר כזה ר' **בצלם, שביים של שלום: מעצר מנהלי במהלך תהליך אוסלו**, 1997.

43. החלטה מיום 14.11.96, בפסקה 6. העתירה הוגשה בידי **המוקד להגנת הפרט** באמצעות עו"ד אנדרה רוזנטל.

חמדאן נעצר חודש מאוחר יותר במעצר מנהלי, ושוחרר בתום עשרה חודשים. הוא לא הואשם בעבירה כלשהי – אפילו לא בחברות בארגון בלתי חוקי, שלא לדבר על הנחת "פצצה מתקתקת".

ג. מונראכ

בהחלטתו בבג"צ מונבארק קבע בית-המשפט כי הובא לידיעתו בדלתיים סגורות שמדובר ב"צורך דוחק לסכל פגיעות בנפש".

גם העותר בבג"צ זה לא הועמד מעולם לדין, ושוחרר לאחר מעצר מנהלי.

מדיניות זו משתקפת גם בשימוש באמצעי הטלטול האלים, האמור להעשות רק במקרים קיצוניים של סכנה חמורה.

מכלל מקרי החקירה בהם טיפל **המוקד להגנת הפרט** בשנתיים האחרונות, חוקרי השב"כ טלטלו באלימות לפחות **24 פלסטינים**. מתוכם **11 לא הואשמו באשמה כלשהי** ולא ננקטו נגדם כל הליכים משפטיים. **תשעה נוספים** שוחררו לאחר תקופת מעצר או מאסר בת מספר חודשים. **שניים** נשפטו לתקופת מאסר ארוכה משנה, ונגד **שניים** טרם הושלמו ההליכים.

כל השאלות היו על "עז א-דין אל-קסאם", עם מי נפגשתי, עם מי התקשרתי. בסוף "גיאן" אמר שהם רוצים לבדוק אותי במכונת אמת. שמו אותי בתא וישנתי לילה כמו אפנדי. למחרת לקחו אותי למכונת אמת. לא רציתי ללכת למכונת אמת, אבל קצין החקירה הכריח אותי, וכתבתי כך על המסמך הנוגע למכונת האמת. שאלו אותי 4 שאלות, ביניהן על בן אחי עבד, שנעצר בידי הרשות. המומחה חזר, ואמר ששיקרתי בשתי שאלות.

אחרי כן התחילה החקירה הצבאית. חוקר בשם "טארק" אמר לי שמכניסים אותי לחקירה צבאית. זה היה אולי אחרי 5 שבועות.

חקירה צבאית פרושה חקירה בלי הפסקה. "גיאן", "טארק", "מרקו", "עדנאן", ו"מופז" – לעתים כולם יחד, לעתים אחד נכנס ואחד יצא. חקירה בלי הפסקה שנמשכה לעתים עד רבע ל-3 בבוקר. את האוכל נתנו בזמן החקירה. מבחינת השינה – אותו הדבר, כל ארבעים ושמונה שעות 3 שעות שינה.

החקירה כללה מספר צורות עינויים: "קמבז" בחקירה צבאית זה שמעמידים אותך צמוד לקיר, רגליים קשורות וידיים קשורות לאחור ומכריחים אותך לכופף ברכיים כשהגוף נשאר ישר – אולי לחצי שעה. אם נפלת היו מקימים אותך בכוח, בועטים ומכים ברגליך.

היו שמים אזיקים על האמה, כ-15 ס"מ מעל כף היד, מאחורי הגב, והחוקר היה מצמיד אותם ומהדק אותם כך שהדם נעצר – כל זה כשאני עומד, וגם הרגליים הדוקות. הוא היה מושך את האזיקים החוצה ופנימה. הידיים היו מתנפחות מאוד. בעיקר "מרקו" עשה את זה.

"גיאן" אמר לי: אני אוציא אותך מפה או משוגע או משותק.

"טארק" אמר לי: אני הרגתי את עבד א-סמד חריזאת. הוא הראה לי עיתון על חיאלד אבו דייה [שמת ממכות בבית-החולים "שערי צדק"] ואמר: אני חקרתי אותו וכשהוא היה במצב רע העברנו אותו לבית-החולים.

השכיבו אותי על הגב, כשידי כפותות לאחור, שמו את כיסא ה"שאבח" מעלי, אחד היה שם את הרגליים על כתפיי, אחד היה יושב על כיסא ה"שאבח", לוחץ ברגליו על אמות ידי, תופס את החולצה ומושך אותי אליו. הכל היה רשום – כל חוקר כתב מה עשה וחתם. כל יום עשו זאת אולי שלוש-ארבע פעמים, כל פעם בערך שעה. דם ומוגלה היו נוזלים מהשפשוף של הנעל שלו על אמת היד שלי.

"מרקו" הראה בבג"צ [רי' להלן] איך השכיבו אותי על הקרקע – מרקו השכיב מישהו מהם [הכוונה לאנשי שב"כ], והוא הזכיר שהם שמו אזיקים על האמות, ואמר שאחר-כך הורידו אותם.

שלוש פעמים כששכבתי ככה "מרקו" תפס את האזיקים על רגליי וגרר אותי על הרצפה. פעם אחת "טארק" שם עלי ברך ושבר לי צלע. כשהתלוננתי על כאבים נתנו לי לדבר בטלפון עם רופאה מ"הדסה", שדיברה אתי ערבית ואמרה לי שזה נשמע כמו צלע שבורה.

הכל היה מסודר, מתוכנן. החקירה הצבאית נמשכה כעשרה ימים. אז באה עו"ד אלגרה פצ'קו. היא שאלה אותי מאין הנפחות וסיפרתי לה.

למחרת השתנתה החקירה. נתנו לי להתקלח, נתנו לי להתגלח. החקירה נמשכה, אך בלי אלימות.

למחרת גם לקחו אותי לבית-המשפט העליון. באותו יום בא מישהו ממשד המשפטים, צילם את ידיי ורגליי, שאל אותי על החקירה.

אחר-כך היו עוד עשרה ימי חקירה. נמשך ה"שאבח", אבל פחות – קצת העמידו אותי וקשרו את הידיים לעמוד. בלילות הייתי בתא, והחקירות היו קצרות מאוד ובלי אלימות. ישבתי על כיסא רגיל.

אחרי-כן שמו אותי בתא ובלי חקירה. עשו לי משפט וקיבלתי עוד שלושה שבועות מאסר (בנוסף לתקופת החקירה), על שהיה ברשותי נשק ב-1993. לא הואשמתני בכלל בחברות. אחרי המשפט הייתי שלושה ימים בתא בג'למה, ואחר כך העבירו אותי למגידו. השתחררתי ב-8 ביולי.

כשנכנסתי לכלא שקלתי 87 קילו, וכשיצאתי שקלתי 70 קילו אולי, וזאת לאחר שמצבי השתפר בתקופת השהות במגידו.

יש לי עדיין קצת כאבים בחזה, אני לא יכול לשבת על כיסא, וחסרה לי תחושה באמות היד.

לו הייתי פוגש את "מרקו" הייתי מזמין אותו לכוס קפה. לא הייתי מכה אותו. לא מתקנים טעות בטעות.

הערות של עו"ד אלגרה פצ'קו, שהייתה נוכחת בזמן גביית העדות. נמסרו **לבצלם** ב-14.9.97:

ראיתי את עומר לראשונה ב-27.5.97, יומיים לאחר שחזרתי מחו"ל. נראה שהוא אמר לצלב האדום להגיד למשפחתו לא לבקר. עו"ד אחר, מצוריף, פנה אלי.

ביקרתי אותו במגרש הרוסים, זרועותיו, ידיו, וכפות רגליו היו נפוחות ביותר. היו פצעים פתוחים ומוגלתיים על זרועותיו ורגליו.

היו לו חתכים של אזיקים מהודקים – חתכים עמוקים, ולאורך זרועותיו היו חתכים עגולים גדולים יותר (3x5 ס"מ), עד המרפקים.

גם על רגליו היו חתכים מהאזיקים, ופצעים פתוחים, ועל גבו היו סימנים אדומים.

על אמת ידו הימנית היה פצע פתוח ונזלו ממנה דם ומוגלה.

ב-28.5.97 הגשתי בג"צ, לא רק נגד השב"כ אלא גם נגד המשטרה, בכל הנוגע לטיפול הרפואי. ביקשתי דיון דחוף ושהעותר יובא לדיון.

העתירה נדונה ב-29.5.97. עומר העיד. ביקשנו שאנשי השב"כ יעזבו. ברק אמר לעומר לא לפחד אך הוא השיב: אתה לא חוזר לחדרי החקירות. אנשי השב"כ עזבו ועומר העיד. בג"צ סרב לדיון בדלתות סגורות בשלב זה, אך כשחזרו חוקרי השב"כ, לאחר דיון ממושך, היה דיון בדלתיים סגורות אך בנוכחותי ובנוכחות עומר. השב"כ נתן גרסה שונה מזו של עומר. אינני יכולה להגיד מה קרה שם, אך התיאור של עומר על מה שאנשי השב"כ הראו הנו מדויק.

השופטים חיפשו הסברים לשאלה כיצד קיבל עומר את הסימנים על גופו.

למחרת הדיון באו אנשי מח"ש, צילמו אותנו, ואמרו שישלחו רופא. לאחר מכן כמעט לא חקרו אותנו. ב-5 ביוני האריכו את מעצרו. כתב-האישום הוגש ב-9 ביוני. עשינו עסקת טעון והוא שוחרר לאחר שלושה שבועות.

ד. פרוטוקול הדיון בבג"צ, 29.5.97

הערת בצלם: הפרוטוקולים של הדיונים בבג"צ אינם כוללים את שאלות השופטים והערותיהם. הטעויות והשיבושים הם כך במקור.

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"צ 3282/97

כבוד הנשיא א' ברק	בפני:
כבוד השופט א' גולדברג	
כבוד השופט ד' ביניש	
גינימאת עומר עבד אל-רחמן	העותר:
	נגד
1. שר הביטחון	המשיבים:
2. שירות הביטחון הכללי	
3. משטרת ישראל	
בקשה למתן צו על תנאי וצו ביניים	
תאריך הישיבה: כב' באייר התשנ"ז (29.5.97)	
שרון ואן אמבדן	מזכירה:
עו"ד א' פצ'קו	בשם העותר:
עו"ד שי ניצן	בשם המשיבים:

פרוטוקול

עו"ד א' פצ'קו: אני רוצה שהנאשם ידבר, הוא פשוט מפחד מהאיש הזה שיושב באולם זה.

עו"ד שי ניצן: שני דברים יש לי לאמר שהעתירה הזו שונה מהעתירות השונות. אני בדקתי ועיקרי הדברים אינם מוחשיים, אין שום שחר לטענותיו. לא הרביצו לו, לא עשו לו פצעים פתוחים. יש לי שתי תעודות רפואיות, מיום 25.5 לפי שתי התעודות האלו אין שום צורך בטיפול רפואי. היו עליו סימנים מהאזיקים. דבר שני, לפי מידע בדוק בידי שרות הביטחון ניתן לאמר שהעותר הוא פלג פעיל של החמס.

עיקרי הדברים לא ננקטו בעבר. אני מוכן לפרט מדוע אני מבקש דיון בדלתיים סגורות. לשאלת כבוד השופט: כעקרון יש החלטה שאושרה ע"י ביהמ"ש לשמור באופן חסוי על הנאמר. מה שהוא מספר אינו אמת. הסיבה לדלתיים סגורות היא שיש דברים מסוימים

שמותר לפרסם.⁴⁴ כדי למנוע מחוקריה של השב"כ [כך] להתכונן ולדעת מה צפוי בהמשך החקירה. ככלל כל אחד יכול לספר סיפורים לא אמיתיים. אם כל הנחקרים היו אומרים אמת אין שום טעם להסתיר. כאשר ישנם נחקרים אשר אינם דוברים אמת קיימת עירפול, ואז המדינה אינה יודעת כיצד להתייחס ולהגיב, ומה צפוי. יש מסמכים מסויימים או מחלקה מוסמכת לבדוק מה עשו חוקרי השב"כ. אני לא יכול להגיד אם תהיה התקדמות לגבי החקירה. המצב יישאר על כנו. זו לא עתירה ראשונה אין מה לעשות לגבי העתיד.

עו"ד א' פצ'קו: אתה לא צריך לנפח מה שקרה בחקירה. רואים את ידיו מנופחות ורגליו גם מנופחות ממכות. רגליו וידיו היו מקודם יותר מנופחות וכן היו הפרשות מוגלתיות. סימנים אלה לא נוצרו מהאזיקים, כיצד מגיעים הסימנים למרפקים? יש לו בעיות נשימה והרופא נתן לו קרם. הבעיה היא פנימית ולא חיצונית. שימוש בעינויים ולחץ פיזי אסור בהחלט. מה שקרה הוא התעללות באופן מוחלט. הוא נמצא בחקירה 49 יום. זו לא תחילת החקירה וכל הטענות של פצצה מתקתקת, אין להם שום סיבות רלוונטיות בשלב זה. הם הפסיקו להשתמש באמצעים אלה כעת. מה שאני מנסה ומבקשת שיימנעו להשתמש בשיטות אלה, ומבקשת שהעותר יוכל לדבר ולספר בדיוק מה שקרו לו. אני רוצה להוסיף שהתחייבות של חברי אינו ברור. גם הסימנים שעל ידיו ורגליו לא נוצרו מהאזיקים בלבד, ואני רוצה התחייבות שימנעו להשתמש בשיטות של לחץ ואלימות. יש לי זמן לחזור על הבג"צ. העותר הנו בן 45 ואינו צעיר. יש לי תצהיר של העותר והוא מפחד מאד.

עדות העותר: אני הייתי תחת עינויים קשים. בתחילת העינויים הכריחו אותי להיות בתנוחות לא נעימות. וזה גרם לי הרבה כאבים בברכיים עד היום. הכריחו אותי לשכב על הגב וידיי עם אזיקים קשורים מאחורה והחוקר שם מעל חזי וכן על ברכי את הכסא והיה יושב עליו. החוקרים קשרו את קצוות חולצתו של העותר מקדימה וגררו אותו ומשכו אותו. עם הרגליים של החוקרים דרכו עלי על מרפקי. אני צרחתי מכאבים. ביקשתי מים, ונתנו לי כמות קטנה לשתות. כל פעם עינו אותי, מרוב הכאבים לא יכולתי לזוז. היה חוקר שני ומשך את רגליי, יש לי כאבים עד היום בגב. צעקותיי לא עזרו לי, אף אחד לא בא לעזור לי. שמו אזיקים קטנים על זרועותי עד שדיממו. הם סובבו את ידי מאחורה. אני איבדתי כל תקווה. אני מפחד שאשתגע. אני אב לשבעה ילדים. ויש לי בעיות בלב. לשאלת כבוד הנשיא ברק המוגלות בפצעיו והסימנים בידיים, במרפקים וברגליים נוצרו מהקפיצות של החוקרים שקפצו עליו עם נעליהם עם סוליות קשות, ומהעינויים. כעת יש לי כאבים חזקים בחזי. הרופא ראה את ידיו. הוא נלקח לרופא ע"י הצלב האדום. הרופאים בדקו אותו. הבוקר הוא נבדק ע"י האחוז וניתנה לו משחה.

הוא הודה לפני שבו, הם איימו עליו ואמרו שבעתיד יהיה יותר גרוע.

הערת בצלם: המעבר לגוף שלישי במשפטים האחרונים הוא כך במקור.

44. כך לשון הפרוטוקול. הכוונה, מן הסתם, הפוכה – דהיינו כי יש דברים שאסור לפרסם.

ה. החלטת בג"צ, 29.5.97

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"צ 3282/97

בפני: כבוד הנשיא א' ברק
כבוד השופט א' גולדברג
כבוד השופטת ד. ביניש
העותר: ג'נימאת עומר עבד אל-רחמן
נ ג ד
המשיבים: 1. שר הביטחון
2. שירות הביטחון הכללי
3. משטרת ישראל
בקשה למתן צו על תנאי וצו ביניים
תאריך הישיבה: כ"ב באייר תשנ"ז (29.5.97)
בשם העותר: עו"ד א. פצ'יקו
בשם המשיבים: עו"ד ש. ניצן

פסק-דין

העותר מלין על פגיעות גופניות שנפגע בחקירה. שמענו טענותיו וראינו אותו. שמענו את דברי מר ניצן, אשר מכחיש את עיקר טענותיו. כן שמענו הסברים מפי חוקר שירות הביטחון הכללי. הסברים אלה אינם מתיישבים עם טענות העותר. טענותיו של העותר בדבר פגיעות צריכים להבדק. אנו מורים לראש המחלקה לחקירות שוטרים לבדוק העניין. הוגשו לנו תעודות רפואיות, ואף הן תובאנה בפני החוקרים. את הדו"ח, שיוכן במהירות הראויה ולא מעבר ל-10 ימים, יש להגיש לנו.

אשר לעתיד, רשמנו לפנינו הודעת מר ניצן כי בשלב זה של החקירה, לא ננקטים נגדו שום אמצעים פיזיים ואף אין כוונה לנקוט נגדו באמצעים פיזיים בעתיד. הכל בהנחה שאין התפתחויות דרמטיות בחקירה.

העתירה נדחית.

ניתן היום, כ"ב באייר תשנ"ז (29.5.97)

שופטת

שופט

הנשיא

ו. חוות דעת רפואית – ד"ר סאלח גאבר, רופא אורטופד

מרכז נור לאורטופדיה ופיסיותרפיה
שועפאט א-סאהל, ירושלים

חוות דעת רפואית

פרטי נותן חוות הדעת

- 1) רופא בכיר במחלקה אורטופדית בבית חולים הדסה עין-כרם.
- 2) מומחה בכירורגיה אורטופדית מ-1994, רשיון ממוחה 14012.
- 3) בוגר המחלקה לכירורגיה אורטופדית הדסה עין-כרם מ-1987-1994.
- 4) בוגר ביה"ס לרפואה מניש יוגוסלביה.
- 5) עמית קליני במחלות וניתוחי כתף בבתי החולים Nottingham City Hospital באנגליה 1996.
- 6) עמית קליני בטרואומה אורטופדית בבית חולים Queen's Medical Hospital באנגליה.
- 7) עמית קליני בתחום השתלת מפרקים במחלקה אורטופדית בבית חולים במערב אוסטרליה 1995-1996.
- 8) פוסק בוועדות הנכות לנפגעי תאונות עבודה ותאונות דרכים של המוסד לביטוח לאומי.

הנדון	עומר עבד אלרחמן גנימאת
תאריך	20/12/1997
ת.ז.	902152552
גיל	בן 43 ש.

תולדות המחלה

לדבריו הנייל התחיל להתלונן על כאבים בברך שמאל בתקופה שהיה עצור, בין התאריכים 9/4/1997 עד 8/7/1997.

בזמן המעצר עבר תהליך חקירה ארוך ומכאיב. לדבריו הוחזק במשך שבועות קשור בידיים ורגליים באזיקים הלחוצים בצורה קשה על שורש כף היד משני הצדדים. הוחזק במשך שבועות בעמדות לא נוחות בכלל, בין השאר הוכרח לכרוע על בהונות רגליו במשך שעות קשור באזיקים הדוקים בידי וברגליו, הוכרח לשבת בתנוחה מכאיבה על שרפרף, כאשר רגליו הקדמיות של השרפרף היו יותר נמוכות.

לדבריו באחד הפעמים היה קשור בשתי הידיים בתנוחת הכריעה עם ברכיים בכיפוף של מעל 120 מעלות. שמע קליק בברך שמאל והרגיש כאבים עזים בברך מלווים בהרגשת נעילה בברך במשך שבועות לאחר האירוע.

בנוסף קשירה של הידיים מאחורי הגב באזיקים הדוקים גרמה לכאבים בכתפיים, נפיחות ופצעים באזור שורש כפות הידיים.

תלונות כיום

מתלונן על כאבים בשתי כתפיים, גב התחתון וברך שמאל וכאבים בשתי כפות הידיים. קושי בתפקוד היום-יומי, אינו מסוגל לעמוד או לעבוד, נמצא בתהליך שיקומי מאז שחרורו מהמעצר.

בבדיקה

כתפיים רגישות מקומית סביב לחגורות הכתף ב-2 הצדדים, הגבלה בטווח תנועות של שתי הכתפיים, מלווה בכאבים בסוף טווח התנועה.

גב רגישות מקומית מעל עייש מותני – סקרלי, הגבלה בטווח תנועות של עייש בעיקר כיפוף קדימה. הרמת רגל שמאל ישרה (SLR) גורמת לכאבים בגב התחתון.

כפות הידיים נפיחות בשתי כפות הידיים ואיזור שורש כף יד מ-2 הצדדים, סימנים של צלקות באזור שורש כפות עם היפרפיגמנטציה של העור באיזור. ירידה בפיזור של העצב הרדיאלי השטחי.

ברך שמאל סימנים של ארטרוסקופיה בקדמת ברך שמאל, נפיחות ורגישות מקומית סביב לקו הברך. הגבלה בטווח תנועות של הברך.

ראוי לציון שהנייל ב 22/11/97 עבר ארטרוסקופיה של ברך שמאל שבה נמצא קרע במניסקוס מדיאלי, עבר הטרייה וכריתה חלקית של המניסקוס המדיאלי.

צילום ע"ש מותני – ללא ממצא של שבר.

צילום של 2 כפות הידיים – ללא שברים.

צילום ברך שמאל – ללא ממצא של שבר או פריקה.

דיון וסיכום

מדובר בגבר בן 43 ש. סובל מכאבים בברך שמאל, 2 כתפיים, כפות ידיים מתקופת המעצר שבו הוחזק קשור באזיקים הדוקים בידי ורגליו, הוכרח לכרוע בתנחות הכריעה עם כיפוף של 2 ברכיים במשך שעות ארוכות. לדעתי התנחות כמתואר יכולות לגרום לנזק במניסקוס של הברך, כמו המקרה הנדון.

הנזק במניסקוס בברך שמאל תוקן באופן חלקי. ידוע שפגיעות מסוג זה יכולות לגרום להתפתחות של שינויים ניווניים בברך בעתיד.

לדעתי הנזק שנגרם להנייל גורם להשפעה בינונית על כושר הפעולה הכללי של הנפגע.

אני מעריך את נכותו ב-10% לצמיתות לפי סעיף 48 (2) ז (1).

תעודה זו ניתנה על ידי לשם הגשה כראיה לבית המשפט והריני מצהיר בזה כי ידוע לי היטב שלעניין הוראות החוק הפלילי בדבר מתן עדות שקר בשבועה בבית המשפט, דין תעודה זו כשהיא חתומה על ידי, כדין עדות בשבועה שנתתי בבית המשפט.

ד"ר סאלח גאבר
מנתח אורתופד

ז. חוות דעת רפואית – ד"ר לי קראנברג, נוירולוג

לי ד. קראנברג, M.D.
מדריך קליני בנוירולוגיה
ביה"ס לרפואה, הרווארד

תצהיר

1. אני רופא בארצות-הברית, המורשה לעסוק ברפואה במדינת מסצ'וסטס.
2. נולדתי בדה-מוין שבאיווה, ארה"ב. קיבלתי את תואר ה-BA (magna cum laude, Phi Beta Kappa) ב-1974 מאוניברסיטת וושינגטון בסנט לואיס ואת הסמכתי לרפואה ב-1987 מאוניברסיטת איווה. את הסטאג' וההתמחות בנוירולוגיה (1987-79) עשיתי באוניברסיטת איווה. ביצעתי מחקר על נוירולוגיה התנהגותית במסגרת מלגה (1983-85) באוניברסיטת לונדון.
3. אני מוסמך לעסוק בנוירולוגיה מטעם המועצה האמריקאית לפסיכיאטרייה ולנוירולוגיה.
4. ב-13 השנים האחרונות הועסקתי כמדריך קליני לנוירולוגיה בבית-הספר לרפואה של הרווארד, שם כללו תחומי אחריותי הוראת נוירולוגיה, פסיכיאטרייה ומדע העצבים [neuroscience] לתלמידי שנה ב' בבית-הספר לרפואה. ב-13 השנים האחרונות עסקתי בנוירולוגיה גם באופן פרטי.
5. לעיתים מזומנות ביצעתי הערכות של אחוזי נכות וקבעתי אבחנות לגבי אנשים שטענו כי הם סובלים מנכות נוירולוגית. בהערכות מסוג זה מיושמת מומחיות רפואית על-מנת לבחון בדקדקנות את אמיתות הטענות ולהוות את טענות השווא. את ממצאיי העברתי לבית-המשפט בתצהירים או בעדות מומחה.
6. בדקתי אדם לגביו דווח כי עונה במהלך מאסרו בארץ מגוריו ולאחר-מכן מסרתי עדות מומחה לגבי מצבו, בשימוע שערך שירות ההגירה וההתאזרחות של ארצות-הברית בעקבות הבקשה שהגיש למקלט מדיני.
7. סיפקתי עדות מומחה מספר פעמים גם בהליכים משפטיים שנגעו לעניינים נוירולוגיים/רפואיים אחרים, כולל נפגעי גוף, נזקים שנגרמו לקרבן תקיפה פלילית, כשירות לכתוב צוואה, כשירות לעמוד לדין ואחריות פלילית.
8. בשנת 1993 לקחתי חלק בתחקיר שטח ובבדיקה של אסירים שנתלו מפרק כף-ידם בכלא המחוזי אונאנדגה (ניו-יורק), והייתי שותף לחיבורו של דו"ח בנוגע לממצאים (Traver J, Cranberg L, Stover E, Forbes N: Cruel and Inhuman Treatment: The Use of Four-Point Restraint in the Onondaga County Public Safety Building Syracuse, New York. Boston, Mass: Physicians for Human Rights, 1993). כתוצאה מתלייתם מפרק היד, סבלו חלק גדול מן האסירים מנזקים עצביים שונים בידיהם.

9. מחוץ לארצות-הברית, עסקתי ברפואה בסמואה האמריקאית (80-1979), במחנה של פליטים קמבודיים (מחנה Sa Kaeo), לאורך הגבול התאילנדי-קמבודי (1980), וכיועץ נוירולוגי בבית-החולים השיקומי Aldo Chavarria במנגואה, ניקרגואה (1990).
10. ב-19 לדצמבר 1997, ראייתי בבית-לחם את מר עומר רינימאת, וערכתי לו בדיקה נוירולוגית.
11. מר רינימאת דיווח כי בעת שהיה במשמורת הרשויות הישראליות, נאזק באזיקים הדוקים ביותר סביב אמות שתי הידיים לתקופה ממושכת, וכתוצאה מכך פיתח כאב ונימול באמות שתי הידיים, וכמו כן הופיעה פיגמנטציית-יתר באמת יד שמאל.
12. בבדיקת ידו השמאלית נמצאו הממצאים הבאים: בחלק האחורי של אמת יד שמאל קיימת פיגמנטציית-יתר קווית, המשתרעת במקביל לחלק המרוחק של עצם הרדיוס עד לשורש כף היד, והמגיעה עד למרחק של 12 ס"מ מקצה הבלט הסטילואידי של עצם הרדיוס. אורך הלזיה 6 ס"מ ורוחבה 2 מ"מ. מאזור הלזיה ומטה נמצא אזור בו הייתה תחושה ירודה לדקירה ולמגע קל. אזור זה מערב את הצד האחורי והצדי של האמה, את החלק הצדי של אזור גב כף היד ואת הצד האחורי של האצבעות הראשונה והשנייה בכף יד שמאל.
13. בדיקת יד ימין לא העלתה לזיות עוריות, אך נמצא אזור, המקביל לזה שנמצא ביד שמאל, בו הייתה ירידה בתחושה למגע קל ולדקירה. אזור זה משתרע בחלק הצדי והאחורי של האמה, המתחיל 11 ס"מ מהבלט הסטילואידי של עצם הרדיוס והנמשך עד לחלק הצדי של אזור גב כף היד ולצד האחורי של האצבעות והראשונה והשנייה של יד ימין.
14. שאר הבדיקה הנוירולוגית הבסיסית הייתה בלי ממצא בולט. יש לציין שכוח גס ורפלקס הפיקה ברגל שמאל לא נבדקו בשל כאב ברגל שמאל. בנוסף, בשל הכאב בברך שמאל, ניכרת צליעה בהליכה.
15. בבני אדם, התחושה העורית בחלק הצדי של גב כף היד ובחלק האחורי של אצבעות הראשונה והשנייה מעוצבבים רק עיני הענף השטחי של העצב הרדיאלי. עצב זה, בנוסף למספר עצבים סמוכים, מעצבב גם את התחושה העורית באמות הידיים. ממצאי הבדיקה אצל מר רינימאת, הכוללים ירידה בתחושה בצדי גב כפות הידיים ובאצבעות, כמו גם באמות, מעידים על נזק לענף השטחי של העצב הרדיאלי בשתי הידיים.
16. הענף השטחי של העצב הרדיאלי מצוי באמה בסמוך לעצם הרדיוס, ולכן הוא חשוף לדחיקה ולחץ מהעצם, במידה ואמות הידיים נקשרות בחזקה, לחץ שכזה יכול להביא לנזק לענף השטחי של העצב הרדיאלי בדומה למה שנצפה אצל מר רינימאת.
17. אזורי העור עם פיגמנטציית-היתר, כפי שנצפו באמת יד שמאל, מתאימים להצטלקות הנובעת מקשירה הדוקה (למשל באמצעות אזיקים), סביב אמת יד שמאל.

18. חוות דעתי היא שטענותיו של מר רינימאת, המפורטות בסעיף 11 לעיל (כלומר שנאזק באזיקים הדוקים ביותר סביב אמות שתי ידיו לתקופה ממושכת ושכתוצאה מכך פיתח כאב ונימול בשתי הידיים ואזור של פיגמנטציית-יתר ביד שמאל, נתמכות על-ידי תוצאות הבדיקה הנוירולוגית, וטענות אלה מהוות הסבר מלא לתוצאות הבדיקה. למעשה, איני יכול להעלות על דעתי כל מכניזם אחר, מלבד הכבלים ההדוקים (כדוגמת האזיקים) הנקשרים סביב אמות שתי הידיים לתקופה ממושכת, דבר היכול להסביר נזק לעצב הרדיאלי השטחי בשתי הידיים ופיגמנטציית-יתר באמת יד שמאל.

19. הירידה בתחושה באמות ובכפות שתי הידיים קיימת כבר יותר משישה חודשים. אני משער שהנזק לענף השטחי של העצב הרדיאלי בשתי הידיים הוא קבוע.

על החתום:

11 בינואר, 1998

תאריך

לי ד. קראנברג, M.D.

נוירולוג

ח. ממצאי הבדיקה של מח"ש

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
בניין לב הגבעה
ת.ד. 35232
ירושלים 91351

תאריך 24 אוג' 97
תיקנו מספר 733

לכבוד
עו"ד אלגרה פצ'קו
ת.ד. 20873
ירושלים

הנדון: ממצאי בדיקת חקירתו של ע.א. רחמאן אחמד גנימאת

בהתאם להחלטת בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק בבג"צ 3282/97 נערכה ע"י בודק מטעמנו בדיקה הנוגעת לנסיבות חקירתו של העותר שבנדון. להלן תוצאותיה:

1. העותר תושב צורף, הגיש באמצעותך עתירה לבג"צ למתן צו על תנאי וצו ביניים (בג"צ 3282/97).
2. בכתב העתירה נטען בין השאר כי הנדון הצהיר בפניך בתאריך 27/5/97 כי הכריחו אותו לשכב על גבו, כשידיו כפותות מאחורי גבו, והניחו כיסא נמוך שכיסה את גופו העליון, כי החוקרים קפצו על הכיסא וגרמו לו לכאבים נוראים, כי חוקרי השבי"כ היכו אותו בכל חלקי גופו וגרמו לו לפצעים, כי החוקרים כבלו את ידיו ורגליו באזיקים קטנים וכי גררו אותו על הרצפה מרגליו כאשר ידיו ורגליו כבולות. כן נטען כי החוקרים החזיקו אותו בתנוחות מכאיבות, לא אפשרו לו לישון שעות סבירות ואף החזיקו אותו ב"מקרר" – חדר קטן עם מזגן וגרמו לו לסבול מקור.
3. במהלך הדיון בעתירתו טען העותר טענות דומות לאלו שפורטו לעיל.
4. לשאלת כבוד הנשיא ברק השיב הנדון כי פצעיו והסימנים בידיים, במרפקים וברגליים נוצרו כתוצאה מקפיצות של החוקרים שקפצו עליו עם נעליהם בעלות סוליות קשות.
5. בעקבות מתן פסק הדין שהורה על העברת התלונה לבדיקתי, החלה הבדיקה בתאריך 29.5.97 בשעות אחה"צ, במסגרתה נגבו גרסאות העותר, חוקריו ונאסף כל החומר הרלוונטי.

6. בבדיקה נמצא כי התקבל מידע אודות העותר אשר העלה חשד למעורבות בפעילות צבאית של החמא"ס ובתכנון פיגועים.
7. לפיכך בתאריך 9 אפר' 97 נעצר העותר והועבר לחקירה במתקן החקירות של השב"כ בירושלים.
8. חקירתו החלה בתאריך 10/4/97.
9. חקירת העותר נועדה לחשוף מעורבותו בפעילות צבאית של החמא"ס על מנת לסכל פעילות חבלנית עתידית.
10. בתאריך 22.5.97 החל העותר להודות ומסר לחוקריו כי רכש מעבריין יהודי רובה אותו הסתיר. בנוסף הודה כי ביצע ירי בתת מקלע השייך לאחר.
11. בתאריך 27/5/97 נפגש בודק מטעמנו עם העותר ושאל אותו באם מוכן לספר על מה שקרה בחקירה. העותר השיב כי יהיה מוכן לספר את כל האמת, אך ביקש כי הדברים לא יגיעו לידיעת חוקריו מאחר והוא חושש מהם.
12. בשלב זה התבקש העותר להראות את הפצעים והשפשופים והמקומות בגופו אשר לדבריו כואבים והוא הראה סימני פציעה מוגלדים על מרפק שמאל, על האמות, על כף רגל ימין ושורש כף יד ימין וכן נפיחות בברך ובקרסול. כן הראה שריטות קטנות מאד בגב אשר הגלידו.
13. העותר התבקש להעלות את תלונותיו על החקירה ובדבריו חזר על חלק מטענותיו שהועלו בעתירה ובעת הדיון.
14. לטענתו הכאבים בברך שמאל נגרמו כתוצאה מכריעתו על הרצפה והכאבים בחזה נגרמו כתוצאה מדחיפתו לרצפה ע"י חוקריו.
15. עוד מסר העותר כי הדברים שתוארו לעיל נמשכו מספר ימים ונפסקו במוצ"ש של יום 24.5.97 ומאז לא עושים לו דבר פרט לאזיקה בידי באזיקים רחבים יותר (אזיקי רגליים) וכמו כן שמים מיזעים על ידיו.
16. בשיחה שקיים המבתי"ן עם העותר הוא לא חזר בפניו על חלק מהטענות המרכזיות שנזכרו בהצהרתו לבג"צ כמו למשל: קפיצת החוקרים מעליו, הכאתו בכל חלקי גופו והחזקתו ב"מקרר".
17. כמו כן לא חזר העותר בפני המבתי"ן על הטענות הבאות אשר העלה בפני כבוד השופטים בדיון בבג"צ ב-29/5/97:
18. קשירת חולצתו ומשיכתו בחולצה, דריכת החוקרים ברגליהם על מרפקיו וקפיצת החוקרים מעליו עם נעליים בעלות סוליות קשות.
19. בהמשך גבה המבתי"ן עדויות מהחוקרים ובגרסאותיהם הם דחו את רוב טענות העותר. החוקרים הכחישו לחלוטין כאילו דרכו או קפצו על העותר, כאילו היכוהו וכיו"ב.
20. עם זאת, חלק מטענות העותר אושרו ע"י החוקרים אלא שהתברר שאותם מעשים שקיומם אושר – כגון כיסוי ראש העותר – נעשו על פי הנהלים ובאישור הדרגים המוסמכים, עקב חיוניות החקירה וחומרת החשדות שהיו נגד העותר.

17. לאור האמור לעיל ניתן לדעתי לקבוע כי עקרי טענות העותר שהועלו על ידו בבית המשפט וכפי שפורטו בסיכום זה לא היו נכונות מאחר והעותר לא חזר עליהן בפני המבתי"ן. לא למותר לציין מטענותיו האחרות של העותר שהועלו במהלך העתירה הוכחשו בעליל ע"י החוקרים. הפרזת העותר בתיאורי חקירתו במהלך העתירה הביאוני למסקנה כי יש לקבל את גרסת החוקרים בכל הנוגע לטענות השנויות במחלוקת בין גרסת העותר לגרסת חוקריו.
18. הסימנים והפצעים אשר נראו על גופו של העותר בתאריך 29.5.97 נגרמו לאור דברי העותר, חוקריו והערכת המבתי"ן, ככל הנראה, כתוצאה מהאזיקה הממושכת לה היה נתון העותר במקרה זה שעלתה על משך הזמן בה אזוק נחקר בדרך כלל וזאת בהתחשב באופי החקירה והחשדות החמורים המיוחסים לעותר וכן כתוצאה מהשענתו על קיר מחוספס, כשידיו אזוקות מאחורי גבו.
19. עם היווצרות הפציעות הופנה העותר למרפאה וקיבל טיפול רפואי בפצעיו (25.5.97) ושונה אופן אזיקתו באופן שלא יגרם כל נזק נוסף.
20. יצויין כי נושא האזיקה הממושכת כבר עלה בעבר בדיונים שקוימו בין הפרקליטות לבין שירות הבטחון הכללי וכתוצאה מכך אגף החקירות בשירות הבטחון הכללי הוציא הנחיות מיוחדות על אופן האזיקה כדי למנוע פגיעה בנחקר.
- בין היתר הוחלט על שימוש במיזעים כל אימת שהתגלה סימן או שפשוף בפרק היד כתוצאה מהאזיקה.
- החוקרים גם הונחו להשתמש באזיקי רגליים רחבים לאזיקת הידיים לנחקרים שהם כבדי גוף או לנחקרים שאזיקת ידיהם באזיקים רגילים גרמה לסימנים או פגיעה בפרק ידיהם.
- במקרים של רגישות מיוחדת שוייפו אזיקי הידיים כדי להקחות קצוותיהם למניעת פגיעה באזור פרק היד.
- הוראות ניתנו הן לשוטרים במתקן החקירה והן לחוקרים להקפיד על אזיקה באופן שלא ייווצר לחץ על פרקי הידיים ושונו מחדש מעת לעת.
21. במקרה זה נוכחנו לדעת כי הפתרונות שהוצעו וננקטו עדיין אינם מניחים את הדעת באופן מלא.
- אשר על כן פניתי לפרקליטת המדינה על מנת שתעשה הנחוץ מול הגורמים המוסמכים בשב"כ כדי שנמנע האפשרות להישנות מקרים דומים בעתיד.
22. לסיכום בהתחשב בכך שהממצאים העלו כי האמצעים שנקטו כלפי העותר תאמו את היתרי החקירה ונוהליה וקיבלו אישור הדרגים המוסמכים, ובהתחשב בכך שהממצאים לא העלו חריגה מהנוהלים לא מצאתי לנכון להמליץ על הסקת מסקנה כלשהי לחובת מי מחוקרי העותר.
- עם זאת, מכיוון שהתברר במהלך בדיקת תלונה זו כי אזיקה ממושכת מדי והשענה על קיר מחוספס יכולים לגרום לפציעה, המלצתי כאמור לעיל, בפני פרקליטת המדינה לפעול באורח מידי מול הגורמים המוסמכים בשב"כ להסקת מסקנות שבעתיד ימנעו כל אפשרות לפגיעה מעין זו בנחקר.

23. ראוי עוד לציין שממצאי הבדיקה עלה כי היה בסיס איתן להערכת החוקרים, שהתבססה על מידע שהתקבל על העותר והחומר הבטחוני השלילי שנזקף לחובתו, שעיקרו פורטו לעיל, כי בחשיפת המידע שאצר העותר היה כדי לסכל ולשבש פיגועים עתידיים.

אשר על כן הייתה הצדקה על פי הדין להפעלת ההיתרים שהופעלו בחקירה על פי הנוהלים וקיבלו האישורים מהדרגים המוסמכים.

בכבוד רב,

ערן שנדר

מנהל המחלקה לחקירות שוטרים בפרקליטות המדינה

ט. הערות בצלם לגבי דו"ח מח"ש:

החלטת מח"ש שלא לנקוט בהליכים כלשהם נגד מי מחוקריו של רינימאת מהווה דוגמה נוספת לגישתה המקלה והסלחנית כלפי חוקרי השב"כ. ההחלטה לוקה בשני פגמים מהותיים.

1. מח"ש לא ערכה בדיקה רפואית לר'נימאת והסתמכה על בדיקה שטחית ובלתי מקצועית:

מח"ש הסתפקה בדבריהם של חוקרי השב"כ, תוך העדפתם על דבריו של רינימאת. כך הסבירה מח"ש את מסקנותיה:

לאור האמור לעיל ניתן לדעתי לקבוע כי עקרי טענות העותר שהועלו על ידו בבית המשפט וכפי שפורטו בסיכום זה לא היו נכונות מאחר והעותר לא חזר עליהן בפני המבתי"ן (פיסקה 17).

ייתכן כי היו הבדלים בין מה שאמר רינימאת בפני בג"צ לבין מה שאמר לחוקרי מבתי"ן. אך הפגישה עם האחרונים נערכה בתוך מתקן המעצר, כשרינימאת עדיין היה באגף החקירות של השב"כ, נתון למרותם המוחלטת של חוקרי-מעני, ובעודו מנסה להתאושש מתקופה ארוכה של עינויים. לעומת זאת לחוקרי השב"כ היו כל הזמן והנחיות לסדר את טענותיהם.

חלק מטענותיו של רינימאת "אושרו ע"י החוקרים" (כך בפיסקה 16), חלק הוכחו – ומכאן שהיה צורך בבדיקה רפואית אוביקטיבית שתאשש או תפריך את הטענות הנתונות לוויכוח. בדיקה כזאת לא נערכה, וחוקרי מח"ש הסתפקו בבחינה שטחית ובלתי מקצועית של "סימני הפציעה" שהראה להם רינימאת. מתיאורם את הפצעים ניתן היה להבין שמדובר בדברים של מה בכך.

מחוות הדעת של ד"ר גיאבר עולה כי לרינימאת נגרם קרע במניסקוס בברכו השמאלית. ד"ר גיאבר נאלץ לנתח את הברך, וקבע כי נגרם לה נזק קבוע. ד"ר גיאבר מעריך את שיעור נכותו של רינימאת ב-10 אחוזים.⁴⁵ מדובר בנכות "לצמיתות", כמו גם לסכנה עתידית של "תהליכים ניווניים".

מחוות הדעת של הניורולוג, ד"ר לי קראנברג, עולה כי כתוצאה מהאיזוק הממושך וההדוק "הנוק לענף השטחי של העצב הרדיאלי בשתי הידיים הוא קבוע".

מח"ש קבעה למעשה כי לחוקרי השב"כ מותר לגרום נזק בריאותי ואף נכות לנחקר, בלא שהדבר יוגדר עבירה פלילית, ואפילו לא עבירת משמעת.

45. ד"ר גיאבר הוא פוסק בוועדת הנכות לנפגעי תאונות עבודה ותאונות דרכים של המוסד לביטוח לאומי.

2. מח"ש הכשירה איזוק מכאיב, שהוא מעשה אסור בתכלית, גם על-פי בג"צ:

מח"ש הודתה (בסעיף 18 למכתבם לעו"ד פצ'קו) כי אכן "הסימנים והפצעים אשר נראו על גופו של העותר בתאריך 29.5.97 נגרמו לאור דברי העותר, חוקריו והערכת המבתי"ן, ככל הנראה, כתוצאה מהאזיקה הממושכת לה היה נתון העותר במקרה זה" – כלומר שהאמצעים בהם השתמשו חוקריו של רינימאת גרמו לפציעתו. יתרה מזו, מח"ש מודה (בסעיף 20) כי "נושא האזיקה הממושכת כבר עלה בעבר בדיונים שקויימו בין הפרקליטות לבין שירות הבטחון הכללי וכתוצאה מכך אגף החקירות בשירות הביטחון הכללי הוציא הנחיות מיוחדות על אופן האזיקה כדי למנוע פגיעה בנחקר."

אלא ששתי עובדות אלה אינן מפריעות למח"ש להימנע מנקיטת צעדים כלשהם כלפי חוקריו של רינימאת.

מעבר לכך, בג"צ קבע חד-משמעית כי "איזוק מכאיב הוא מעשה אסור".⁴⁶ יצוין כי בג"צ לא סייג את האיסור ב"הגנת הצורך" או בכל הגנה אחרת, ומכאן שאיסור זה חל על החוקרים באופן מוחלט.

עו"ד שנדר מסביר (בסעיף 22) כי "הממצאים העלו כי האמצעים שנקטו כלפי העותר תאמו את היתרי החקירה ונוהליה וקיבלו אישור הדרגים המוסמכים, ובהתחשב בכך שהממצאים לא העלו חריגה מהנוהלים" ולכן "לא מצאתי לנכון להמליץ על הסקת מסקנה כלשהי לחובת מי מחוקרי העותר."

במלים אחרות, מח"ש סוברת כי "הנוהלים" מאפשרים להתיר לא רק את מה שחוקר העונשין אוסר, אלא גם את השימוש באמצעים שבג"צ אסר במפורש.

46. בהחלטה בבג"צ מונארק, ר' לעיל.

סיכום

המקרה של רינימאת ממחיש כי מרגע שהגיע עציר פלסטיני לאגף החקירות של השב"כ, הוא חשוף לעינויים ומשולל הגנה. גם הגופים האמורים להגן עליו ועל זכויותיו מתייצבים, תחת זאת, כאיש אחד מאחורי מעניו:

1. השב"כ

את מכלול שיטות ההשפלה, האיומים, הבידוד החושי, וההתעללות הפיסית שנוקטים חוקרי השב"כ נגד נחקרים פלסטינים לא ניתן להגדיר אלא כעינויים.

2. פרקליטות המדינה

בהגנה על השב"כ מתפשרים הפרקליטות ונציגיה לא אחת על הצורך להיצמד לאמת ולקיים לכל עציר הליך משפטי הוגן.

כך במקרה של רינימאת טוען נציג הפרקליטות, עו"ד שי ניצן, כי "לפי מידע בדוק בידי שרות הביטחון ניתן לאמר שהעותר הוא [חבר ב] פלג פעיל של החמס". טענה זו הוכחה כמופרכת מעיקרה. רינימאת הורשע בעבירה שנעשתה לפני שלוש שנים, בלא כל קשר לחמאס.

הפרקליטות משמיעה טענות מבהילות כאלה שוב ושוב כהצדקה לחקירות האלימות של השב"כ, ובחלק גדול מהמקרים מסתבר כי אין כל ממש מאחוריהן. הפרקליטות מצדיקה מניעת שינה ממושכת בתואנה של "חקירה אינטנסיבית" וגם כאשר ברור ממסמכי השב"כ שהפרקליטות מגישה בעצמה, כי אין חקירה כזו מתנהלת למעשה. הפרקליטות גם מתרצת הפעלת אמצעים מכאיבים ומתישים כלפי נחקרים בטענות מופרכות של "בטחון מתקן החקירות", מניעת קשר בין נחקרים ומחסור תקציבי.

הפרקליטות פועלת למעשה לאפשר לשב"כ חופש פעולה בלתי מוגבל בהפעלת אמצעי העינויים העומדים לרשותו, תוך שהיא חוטאת לא אחת לאמת, מפריזה בחומרת הסכנה ובאמינות חומר החשדות, ובכך תורמת לפגיעות קשות בזכויות הנחקרים, כמו גם בשלטון החוק בישראל.

3. המחלקה לחקירת שוטרים (מח"ש):

כך תאר בג"צ את העברת החקירות בדבר עבירות של חוקרי השב"כ למחלקה לחקירת שוטרים:⁴⁷

כזכור הודיעה לנו פרקליטת המדינה, כי בדיקת התלונות בדבר התנהגות בלתי נאותה של חוקרי השב"כ הועברה משירות הביטחון הכללי לגורם בלתי תלוי במשרד המשפטים. בכך יש משום ערובה נוספת לכך כי במקרים פרטיקולריים, שבהם יהיה מקום לקביעה לכאורה שחוקרי השב"כ לא נקטו את הדרך הנאותה, יוגשו נגדם אישומים פליליים, דבר שיאפשר קביעות נורמטיביות, גם במקרים הקשים, אגב הטיפול בהתדיינות קונקרטית.

במציאות הסתבר כי על אף היות המחלקה לחקירות שוטרים גורם בלתי תלוי, היא מגנה על חוקרי השב"כ הגנה בלתי בררנית, תוך חקירה שטחית וחד-צדדית ונטייה לקבל את טענות השב"כ על פניהן.

מאז הועבר נושא חקירות השב"כ למח"ש, לא המליצה זו על נקיטת הליכים פליליים נגד חוקרי שב"כ. אפילו כאשר חוקרי שב"כ טלטלו למוות את העציר עבד א-סמד חריזאת, החליטה מח"ש שלא להעמיד לדין פלילי איש מהם או מהאחראים עליהם.⁴⁸

מח"ש קובעת באופן עקבי כי עצם היות אמצעי חקירה חלק מהנהלים מכשיר אותו בעיני החוק. זאת בעוד נהלים אלה מנוגדים לחוק ואינם נשענים אלא על הגנה כללית, "הגנת הצורך", האמורה להיות הגנה פרטנית הנשקלת בבית-המשפט. בכך נמנעת בחינה של חוקיות הנהלים עצמם, וקביעת אותן "קביעות נורמטיביות" עליהן דיבר בג"צ.

גם היכן שאמצעים שנקט השב"כ נגרמו כאב, פציעות ונכות נמנעת מח"ש מלנקוט צעדים כלשהם נגד הפוגעים. במקרה שהוצג כאן לא נרתעה מח"ש אף מלסתור פסיקה מפורשת של בג"צ שאסרה "איזוק מכאיב".

47. בג"צ 2582/91 מוראד עדנאן סלחאת והוועד הציבורי נגד עיניוים בישראל נגד ממשלת ישראל ואח', פיסקה 6.

48. דז"ח מח"ש בנושא זה, מ-7.6.93, צורף לתשובת המדינה בבג"צ 5380/95 הוועד הציבורי נגד עיניוים בישראל נגד היועץ המשפטי לממשלה ואח'. בג"צ עדיין לא הכריע בעניין זה.

4. בג"צ

עד כה נמנע בג"צ מהכרעות עקרוניות בנושא שיטות החקירה של השב"כ. בג"צ העדיף, עד עתה, לעסוק במקרים פרטיים לגופם, תוך שהוא משאיר את ההכרעות העקרוניות למועד מאוחר יותר.

למרבה הצער, תוצאת מדיניות זו הייתה, לא אחת, היתרים לשב"כ לעשות "שימוש בכוח פיזי" ובכלל זה טלטולים, וכן באמצעים אחרים, כגון אמצעי ה"שאבח"⁴⁹

העברת הדיון בעתירות של קורען וגינימאת להרכב של תשעה שופטים, וצרוף עתירות עקרוניות משנים קודמות אליהן, מעניקות לבג"צ הזדמנות לקבוע, אחת ולתמיד, מסמרות בעניין זה.

בצלם מקווה כי ההכרעה בעניינים אלה תהיה ברוח המשפט הבינלאומי, ותעמיד את ישראל בשורה אחת עם המתוקנות שבמדינות העולם, בכך שתשים אחת ולתמיד קץ לעינויים בישראל.

לשם כך אין בג"צ חייב להפוך על פניה את מדיניותה של ישראל, אלא רק להתאים את המדיניות המעשית לעמדתה העקרונית, הנכונה והצודקת, של ישראל כפי שהוצהרה בפני ועדת האו"ם נגד עינויים: איסור מוחלט, חד-משמעי וללא יוצאים מן הכלל על עינויים וצורות אחרות של יחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל.

49. על כך ר' בצלם, לגיטימציה לעינויים.

פרסומי בצלם

דו"חות מקיפים

שבויים של שלום: מעצר מנהלי במהלך תהליך אוסלו.	יוני 1997
ההתנחלות בשטחים כהפרת זכויות אדם: היבטים משפטיים עקרוניים.	מארס 1997
אין דין ואין דין: ענישה ללא משפט, חטיפה, מעצר בלתי-חוקי ועינויים של פלסטינים תושבי הגדה המערבית בידי מנגנון הביטחון המסכל הפלסטיני.	אוגוסט 1995
מדיניות של אפליה: הפקעת קרקעות, תכנון ובנייה במזרח ירושלים.	מאי 1995
אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בשטחים.	מארס 1994
משתפי-הפעולה בשטחים בתקופת האינתיפאדה: הפרות ופגיעות בזכויות האדם.	ינואר 1994
דו"ח דו-שנתי 1992/1993: הפרות זכויות האדם בשטחים.	1994
גירוש פלסטינים מהשטחים והגירוש ההמוני בדצמבר 1992.	יוני 1993
עצורים בלא משפט – מעצרים מנהליים בשטחים מתחילת האינתיפאדה.	אוקטובר 1992
פעילות היחידות המיוחדות בשטחים.	מאי 1992
חקירת פלסטינים בתקופת האינתיפאדה – דו"ח מעקב.	מארס 1992
דו"ח דו-שנתי 1990/1991: הפרות זכויות האדם בשטחים.	1992
חקירת פלסטינים בתקופת האינתיפאדה: התעללות, "לחץ פיסי מתון" או עינויים?	מארס 1991
הענישה הקולקטיבית בגדה המערבית וברצועת עזה והביקורת השיפוטית עליה.	נובמבר 1990
פתיחה באש על-ידי כוחות הביטחון בשטחים.	יולי 1990
מערכת המיסוי בגדה המערבית וברצועת עזה כמכשיר לאכיפת השלטון בתקופת ההתקוממות.	פברואר 1990
דו"ח שנתי 1989: הפרות זכויות האדם בשטחים.	דצמבר 1989
מערכת השיפוט הצבאי בגדה המערבית.	נובמבר 1989
הריסות ואטימות בתים כאמצעי ענישה בגדה המערבית וברצועת עזה בתקופת האינתיפאדה.	ספטמבר 1989

דפי מידע

הורסים שלום: מדיניות ההריסה ההמונית של בתי פלסטינים בגדה המערבית	ספטמבר 1997
ברוטאליות לשמה – ממשיכים להכות: הכאות והתעללויות של פלסטינים בידי אנשי מג"ב ושוטרים בחודשים מאי-אוגוסט 1997.	אוגוסט 1997
הטרדה מינית בשם החוק: אלימות והשפלה במהלך חיפושים בבתי פלסטינים בחברון.	דצמבר 1996
מכת מדינה: הכאות, התעללויות והשפלות של פלסטינים בידי אנשי משטרה ומג"ב בחודשים יוני-יולי 1996.	ספטמבר 1996
ללא גבולות: פגיעה בזכויות אדם בצל הסגר.	אפריל 1996
דו-קיום בלתי אפשרי: זכויות האדם בחברון מאז הטבח במערת המכפלה.	ספטמבר 1995
מקרי מוות ופציעה כתוצאה מהתפוצצות שיירי תחמושת. עינויים בחקירה: עדויות נחקרים פלסטינים, עדויות חוקרים.	יולי 1995 נובמבר 1994
"טרטורים" בירוקרטיים, הטרדה והתעמרות במהלך פעילות מבצעית בגדה המערבית בשנה הראשונה להסכם העקרונות.	ספטמבר 1994
ירי לעבר כלי-רכב בשטחים על-ידי כוחות הביטחון. הריגת ילדים פלסטינים והוראות הפתיחה באש.	פברואר 1994 יוני 1993
הריסת בתים במהלך פעולות כנגד מבוקשים.	מאי 1993
הסגר על הגדה המערבית ורצועת עזה – פגיעות ישירות ונלוות בתושבי השטחים.	אפריל 1993
הגבלות על זכות ההפגנה והמחאה בשטחים.	ינואר 1992
חידוש גירושם של נשים וילדים מהשטחים בשל "שהייה בלתי חוקית".	ספטמבר-אוקטובר 1991
תלונות על הפרת זכויות האדם בשטחים, פעילות "המוקד להגנת הפרטי".	אוגוסט 1991
מותו של הנער מחמוד עליאן, התעמרות פקיד מס-הכנסה, לחץ על משפחות מבוקשים.	יוני 1991
זכויות האדם בשטחים בתקופת מלחמת המפרץ.	ינואר-פברואר 1991
הריסות ואטימות בתים כאמצעי ענישה בגדה המערבית וברצועת עזה – דו"ח מעקב.	נובמבר 1990
איבוד עשתונות: אירועי הר-הבית – תחקיר ראשוני.	אוקטובר 1990
סגירת בתי-ספר ופגיעות אחרות במערכת החינוך בשטחים. הגבלות על בנייה למגורים בגדה המערבית.	ספטמבר-אוקטובר 1990 אוגוסט 1990
אלימות כלפי קטינים במעצר משטרת.	יוני-יולי 1990
מערכת השיפוט הצבאי בגדה המערבית – דו"ח מעקב.	מאי 1990

עמדות צה"ל בבתים פרטיים, "פורים שפיל" בכפר עאבוד, ומעקב אחר חקירת מצ"ח.	אפריל 1990
הצנזורה על העיתונות הפלסטינית במזרח ירושלים.	פברואר-מארס 1990
מקרי מוות ופציעה של ילדים.	ינואר 1990
משפטי חיילים, הגבלות על יציאה לחו"ל.	נובמבר 1989
על סופרים וספרים אסורים.	אוקטובר 1989
חקירת מקרי מוות, מעצרים מינהליים.	ספטמבר 1989
מיתקני כליאה.	אוגוסט 1989
חקירת מקרה מוות, מתנחלים, גירושים.	יולי 1989
קלעי פלסטיק, עוצר, פגיעות של מתנחלים, הריסות בתים.	יוני 1989
נתונים, החרמת תעודות-זהות, חקירת מקרי מוות.	מאי 1989

דו"חות מקרה

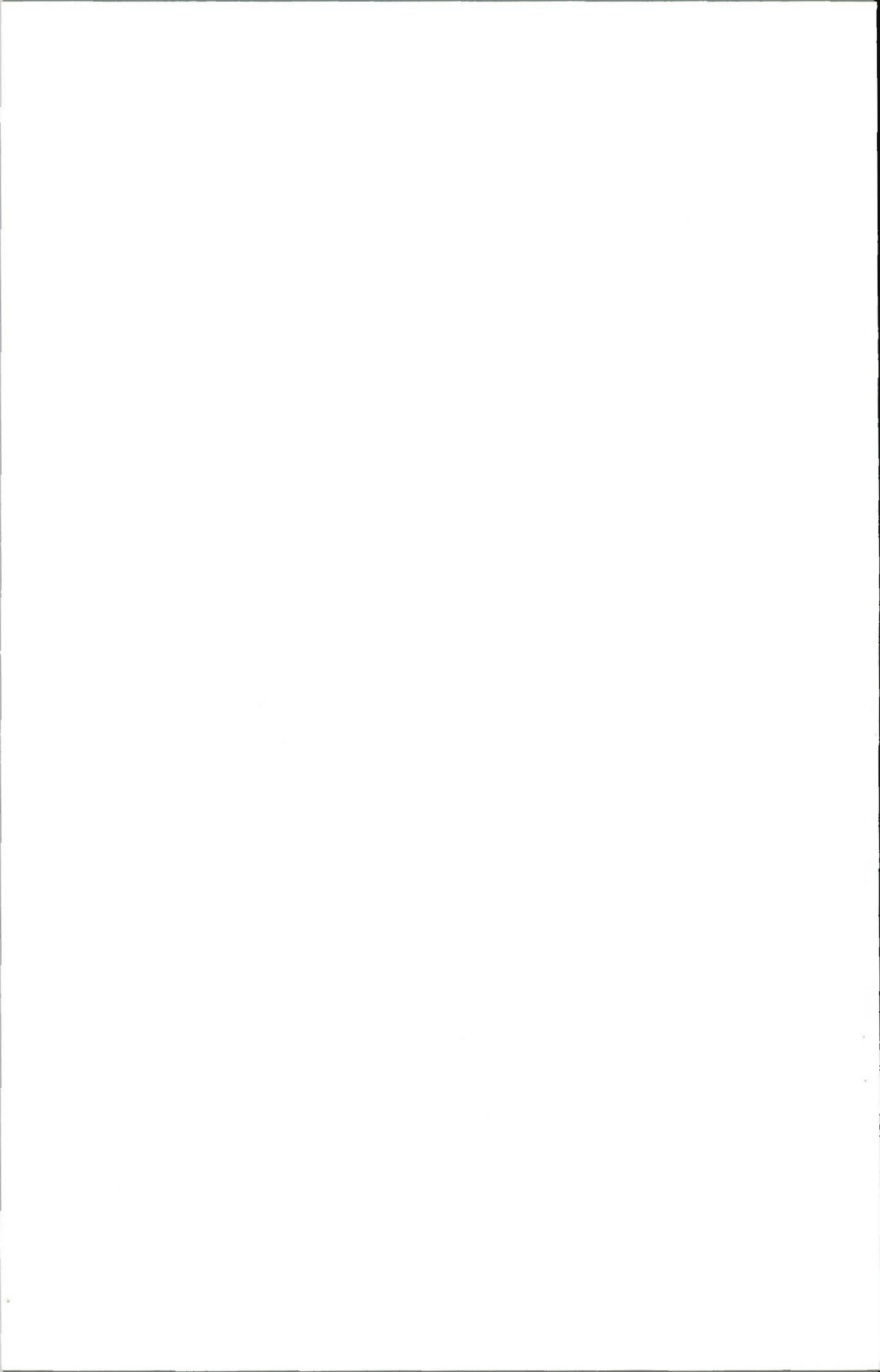
אימון קטלני: הריגתו של מוחמד אל-חילו על-ידי מסתערים בחיזמה.	מארס 1997
משחקים באש בהר הבית: שימוש בכוח מופרז וקטלני על-ידי משטרת ישראל.	דצמבר 1996
מעצרים וחקירתם של בני הזוג "עלי" מהכפר בני נעים.	יוני 1995
הוצאה להורג במקום: מחנה פליטים ג'באליא, 28.3.94, דו"ח משותף לארגונים בצלם ועורכי-דין פלסטינים למען זכויות האדם.	אפריל 1994
ירי קטלני וענישה קולקטיבית בעקבות הטבח במערת המכפלה.	מארס 1994
"הנהלה החדש" בחקירות השב"כ: המקרה של עבד א-נאסר עוביד.	נובמבר 1993
חיאן יונס, דצמבר 1992.	ינואר 1993
מותו של מוסטפא ברכאת באגף החקירות במיתקן הכליאה בטול-כרם.	ספטמבר 1992

דו"חות אחרים

הטרנספר השקט: שלילת מעמד התושבות מפלסטינים במזרח ירושלים,	אפריל 1997
דו"ח משותף של בצלם והמוקד להגנת הפרט.	
לגיטימציה לעינויים: החלטות בג"צ בעניין בילביסי, חמדאן ומובארכ – מקורות והערות.	ינואר 1997
זכויות אדם מאז הסכמי אוסלו: תמונת מצב דו"ח משותף של בצלם ושל הקבוצה הפלסטינית לפיקוח על זכויות האדם.	דצמבר 1996

פעילות **בצלם** בשנת 1997 מתאפשרת תודות לתרומותיהם של הגופים הבאים:

British Consulate, Christian Aid (Britain), Commission of the European Communities, Conanima (USA), DanChurchAid (Denmark), EZE (Germany), Ford Foundation (USA), ICCO (Netherlands), International Commission of Jurists (Swedish Section), Joyce Mertz-Gilmore (USA), New Israel Fund (Israel), New Prospect Fund (USA), Royal Ministry of Foreign Affairs (Norway), SIVMO (Netherlands)

בצלם, מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים, הוקם בפברואר 1989 על-ידי גוף רחב של משפטנים, רופאים, אנשי רוח, עיתונאים וחברי-כנסת.

בצלם שם לו למטרה לתעד ולהביא לידיעת הציבור הרחב וקובעי המדיניות את הפרות זכויות האדם בשטחים ולהילחם בתופעת ההדחקה וההכחשה שפשתה בחברה הישראלית.

בצלם מקפיד על מהימנות המידע הנמסר מטעמו. מידע כזה מתפרסם רק לאחר תחקירי שטח מעמיקים שעורכים תחקירני המרכז. תוצאות תחקירים אלה נבדקות לאור מסמכים רלוונטיים (רפואיים למשל), גירסת המקורות הרשמיים, ובראשם דובר צה"ל, ומידע ותחקירים ממקורות נוספים, בהם ארגוני זכויות אדם ישראליים, פלסטיניים ואחרים.

בצלם הוקם ופועל מתוך מחויבות ודאגה לזהותה ההומניסטית של מדינת ישראל, ואמונה כי כיבוד זכויות האדם אינו סותר את בטחונה.

כארגון זכויות אדם, מייחד בצלם את עיקר מאמציו לניסיון לשנות את מדיניות ממשלת ישראל בשטחים, ולהעמיד את הממשלה, כגורם השולט בשטחים, על חובתה לשמור על זכויות האדם של תושביהם ולקיים בקפדנות את המשפט הבינלאומי. המנדט של בצלם מוגבל לתיעוד ופעולה בנוגע להפרות זכויות האדם בשטחים. עם זאת בצלם מתנגד נחרצות לכל פגיעה בזכויות אדם מכל צד שהוא, בין אם היא מבוצעת בישראל, בשטחים או בארצות אחרות.

למרות הפוטנציאל לסיום השלטון הצבאי בשטחים שנוצר עם חתימת הסכם העקרונות ב-1993, עדיין קיים צורך להגן על זכויות האדם בשטחים. בצלם קורא לשים קץ לשלטון הצבאי הישראלי בשטחים. את מקומו חייב לתפוס שלטון אזרחי נבחר, שבמסגרתו יילקחו בחשבון ויכובדו זכויותיהם של כל הנוגעים בדבר. עם התקדמות תהליך השלום, ימשיך בצלם בפעילותו במטרה למנוע הפרות זכויות אדם ולהתריע עליהן.